

ραψωδία Α 1-53

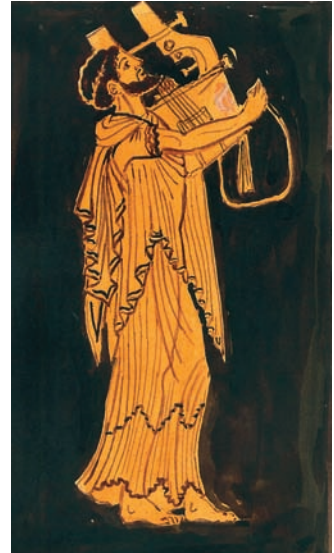
Το προοίμιο – Η ικεσία του Χρύση

- Το θέμα του έπους: Ο θυμός του Αχιλλέα και οι συνέπειές του
- Η προϊστορία της φιλονικίας Αγαμέμνονα και Αχιλλέα
- Οι πρωταγωνιστές
- Ο ρόλος των θεών

Το προοίμιο της Ιλιάδας

«Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἔξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἄτρεϊδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.»

(Α 1-7)

Εικόνα 3. Ένας αοιδός. Ζωγραφική σε αμφορέα. Παρίσι, συλλογή Rollin (αντίγραφο).

Προοίμιο – Επίκληση της Μούσας

Ψάλλε, θεά, τον τρομερόν θυμόν του Αχιλλέως,
πώς έγινε στους Αχαιούς αρχή πολλών δακρύων
που ανδράγαθες ροβόλησε πολλές ψυχές στον Ἄδη
ηρώων, κι ἔδωκεν αυτούς αρπάγματα των σκύλων
και των ορνέων – και η βουλή γενόνταν του Κρονίδη, 5
απ' ὅτ' ἐφιλονίκησαν κι εχωριστήκαν πρώτα
ο Ατρεΐδης, ἄρχων των ανδρῶν, και ο θεῖος Αχιλλέας.

στ. 1 Ψάλλε, θεά: τυπική επίκληση στη Μούσα, ὅπως και στον πρώτο στίχο της *Οδύσσειας*. Τις Μούσες, προστάτιδες των επιστημών και των τεχνῶν, θα τις επικαλεστεί ο ποιητής και σε ἄλλα χωρία του έπους, για να εδραιωθεί στον ακροατή η εντύπωση ὅτι το έργο είναι θεόπνευστο.

τον τρομερόν θυμόν: ο ποιητής τοποθετεῖ στον πρώτο στίχο – στο πρωτότυπο μάλιστα η λέξη *μῆνις* (= οργή) εἶναι η πρώτη λέξη – την οργή του Αχιλλέα, γύρω ἀπὸ την οποία θα «πλεχτεῖ» ὅλη η υπόθεση του έπους. Αφετηρία και κέντρο της πλοκής της *Ιλιάδας* εἶναι ο θυμός του Πηλεΐδη μετὰ τη σύγκρουσή του με τον Αγαμέμνονα. Στο πρωτότυπο η *μῆνις* χαρακτηρίζεται *οὐλομένη* (= καταραμένη), για την οποία δηλαδή θα ευχόταν κανείς να χαθεῖ.

στ. 3 ροβόλησε: συνήθως το ρήμα χρησιμοποιεῖται ἀμετάβατο (= κατηφορίζω, κατεβαίνω με ορμή, κατακυλώ): ἐδῶ ἔχει μεταβατική σημασία (= στέλνω, σπρώχνω κάποιον προς τα κάτω): ἔστειλε τις ψυχές πολλῶν ηρώων στον Κάτω κόσμο.

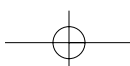
στ. 4-5 αυτούς αρπάγματα... ορνέων: οι ψυχές των ηρώων πήγαν στον Ἄδη, ἐνῶ τα νεκρά κορμιά τους ἔγιναν βορὰ των σκύλων και των αρπακτικῶν πουλιῶν.

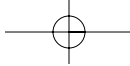
στ. 5 η βουλή γενόνταν του Κρονίδη: μ' αυτό τον τρόπο ἐκπληρωνόταν η θέληση του γιου του Κρόνου, του Δία. Ἐννοεῖται ἐδῶ η υπόσχεση του Δία στη μητέρα του Αχιλλέα Θέτιδα (στ. 518 κ.εξ.) ὅτι θα δώσει νίκες στους Τρῶες, ὥστε να ἐκτιμήσουν οι Αχαιοὶ την ἀξία του Αχιλλέα, μετὰ την ἀποχώρησή του ἀπὸ το πεδίο της μάχης, και ἔτσι να τον ἀποζητήσουν. Αὐτός ἦταν ἕνας τρόπος να *τιμηθεῖ* ο Αχιλλέας μετὰ την προσβολή που δέχτηκε ἀπὸ τον Αγαμέμνονα.

στ. 6 απ' ὅτ'... πρώτα: ο στίχος δίνει τη χρονική ἀφετηρία της δράσης και της ἀφήγησης.

στ. 7 Ατρεΐδης: ο γιος του Ατρεά. Ο ποιητής με αυτό το πατρωνυμικό ἐννοεῖ πάντα τον Αγαμέμνονα και ὄχι τον ἀδελφό του Μενέλαο. Ο Αγαμέμνονας ἦταν βασιλιάς του ισχυρότερου κράτους της ἐποχής στον ἐλλαδικό χώρο, των πολύχρυσων Μυκηνῶν, και ἦταν ἀρχιστράτηγος της τρωϊκῆς ἐκστρατείας.

θεῖος: θεϊκός, αὐτός που κατάγεται ἀπὸ τους θεοὺς και μάλιστα ἀπὸ τον Δία (στο πρωτότυπο *δῖος*). Ο ποιητής χαρακτηρίζει τους βασιλιάδες *διογενεῖς* και *διόθρεπτος*. Πολλές φορές το *δῖος* (=θεῖος), χωρὶς να χᾶσει την ἀρχική του σημασία, σήμαινε ἔνδοξος, ευγενής, ἔξοχος.

Και απ' τους θεούς ποιος άναψε την έχθραν μεταξύ τους;
Ο Απόλλων, όπου οργίσθηκε του Ατρείδη βασιλέως
κι έφερε λώβαν στον στρατόν που εθέριζε τα πλήθη,
ότι του εκαταφρόνεσε τον Χρύσην ιερέα.

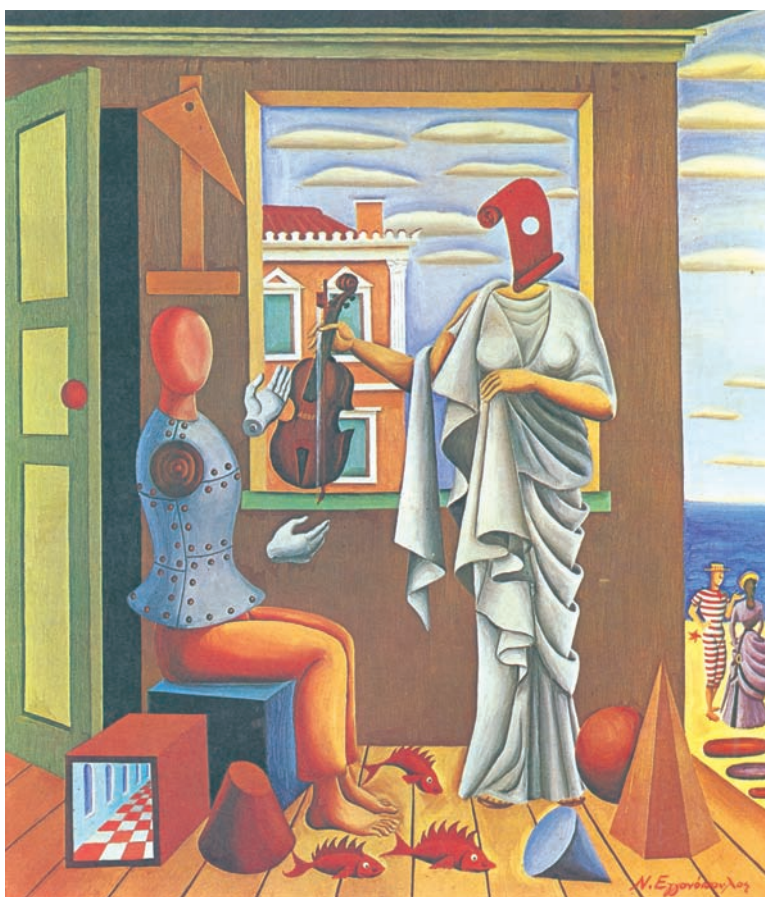
10

Ο Χρύσης στο στρατόπεδο
των Αχαιών

Στων Αχαιών τα γρήγορα καράβια τούτος ήλθε,
με λύτρα πλουσιοπάροχα την κόρη του να λύσει·
στο χρυσό σκήπτρο τυλικτό του Φοίβου το στεφάνι
εκράτει, και τους Αχαιούς παρακαλούσεν όλους,
μα από όλους πιο πολύ τους δυο τους γιους του Ατρέα:
«Ω γενναιόκαρδοι Αχαιοί, ω βασιλείς Ατρείδες,
του Ολύμπου ας κάμουν οι θεοί, την πόλιν του Πριάμου

15

Το αίτημα του Χρύση

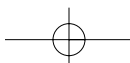

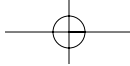
Εικόνα 4. Ο ποιητής και η Μούσα, του Ν. Εγγονόπουλου, 1938. Συλλογή Ε. Εγγονοπούλου.
Νομίζετε ότι ο καλλιτέχνης αποδίδει με τον πίνακά του το νόημα του Ιου στίχου;

στ. 10 λώβα: λοιμός, πανούκλα, μεταδοτική ασθένεια που αποδεκάτιζε το στρατό («εθέριζε τα πλήθη»). Το λοιμό μετέδιδαν τα ποντίκια, τα οποία έστελνε ο Απόλλωνας Σμινθέας (< σμίνθος = ποντικός).

στ. 12 γρήγορα: παραδοσιακό επίθετο των πλοίων. Το επίθετο είναι κοσμητικό και όχι λειτουργικό, αφού τα καράβια των Ελλήνων βρίσκονται εννιά χρόνια τραβηγμένα στη στεριά και δεν ταξιδεύουν (πρβ. γοργά, Α στ. 372). Παραδοσιακά επίσης επίθετα που αποδίδουν το σχήμα των πλοίων: κοίλα (Α 27), κυρτά (Α 171), βαθουλά (π.χ. Β 602).

στ. 14 σκήπτρο... στεφάνι: το σκήπτρο ήταν μια επιμήκης ράβδος με χρυσά κοσμήματα και αποτελούσε σύμβολο εξουσίας ή δημόσιου αξιώματος. Το κρατούσαν οι βασιλιάδες, οι ιερείς, οι μάντιες, οι κήρυκες (= αγγελιαφόροι) και οι δικαστές. Εδώ το σκήπτρο (ή ιερατική ράβδος) έχει τυλιγμένη στην κορυφή του μια μάλλινη ταινία (στεφάνι ή στέφανα, Α 374), που αποτελούσε πιθανόν ιερό σύμβολο του Απόλλωνα.

αφού πορθήσεται εὐτυχεῖς να πάτε στην πατρίδα·
 ἀλλ' ἀποδώσετε σ' ἐμέ την ποθητήν μου κόρην, 20
 δεχθείτε αὐτά τα λύτρα της, ἀν τον υἱόν του Δία
 τον μακροβόλον τοξευτήν Ἀπόλλωνα εὐλαβείσθε». Ὅλοι ἀλαλάξαν οἱ Ἀχαιοί, κί εἶπαν τον ἱερέα
 να σεβασθούν και τα λαμπρά λύτρα δεκτά να γίνουν·
 ἦ ἄρνηση του Ἀγαμέμνονα 25
 μόνος ο Ἀγαμέμνονας δὲν το ἴστεργεν ο Ἀτρείδης,
 ἀλλὰ κακά τον ἐδίωχεν και βαρύν λόγον εἶπε:
 «Μη σ' ἀπαντήσω, γέροντα, σιμά στα κοῖλα πλοῖα
 ἢ τώρα ἐδῶ ν' ἀργοπορεῖς ἢ πάλιν να γυρίσεις,
 και μη θαρρεύεις στον θεοῦ το σκήπτρο και το στέμμα. 30
 Αὐτήν δὲν θ' ἀπολύσω ἐγώ· το γήρας θα την ἔβρει
 στο Ἄργος μες στο σπιτί μου μακράν ἀπ' την πατρίδα
 να υφαίνει αὐτοῦ και σύντροφον της κλίνης να την ἔχω.
 Μη μ' ἐρεθίζεις, σύρ' εὐθύς, ἀν θέλεις να μὴν πάθεις». Ὁ
 Τον λόγον του ἐφοβήθηκε και υπάκουσεν ο γέρος· 35
 την ἀκρὰν πήρε σιωπηλός της ηγερῆς θαλάσσης
 και ὅταν εὐρέθη ἀνάμερα, τον γόνον της ωραιᾶς
 Ἐρηφίας, μέγαν Ἀπόλλωνα, θερμά παρακαλοῦσε:
 Ἐπισημασμένη 40
 «Ἄκουσέ με, ἀργυρότοξε, της Χρῦσης και της θεῖας
 Κίλλας προστάτη, κύριε στην Τένεδο, Σμινθέα,

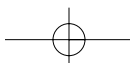
Εικόνα 5. Πλοῖο των Ἀργείων. Παράσταση ἀπό ἀρχαῖο ἀγγεῖο.
 Γερμανία, Μουσεῖο Würzburg (ἀντίγραφο).

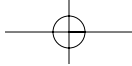
στ. 22 τον μακροβόλον τοξευτήν: ο Ἀπόλλωνας, ο σημαντικότερος προστάτης θεός της Τροίας, ἦταν τοξότης και ἐπλητ-
 τε τα θύματά του ἀπό μακριά. Σ' αὐτόν ἀποδιδόταν κάθε αἰφνίδιος θάνατος ἀντρα, ἐνῶ στην ἀδελφή του την Ἄρτεμη
 πίστευαν ὅτι οφειλόταν ο ξαφνικός θάνατος μιᾶς γυναῖκας, ἰδίως στον τοκετό.

στ. 25 στέργω: (> *στοργή*) ἀγαπῶ, δέχομαι.

στ. 31 Ἄργος: ἡ περιοχή της Ἀργολίδας, ὅπου βρισκόταν ἡ ἐπικράτεια του Ἀγαμέμνονα. Το ὄνομα *Ἄργος* σε ἄλλα
 χωρία δηλώνει την πόλη που ἦταν το βασίλειο του Διομήδη (*B* 559, *A* 52), ἄλλοτε πάλι τη νότια Ἑλλάδα και ἰδιαίτερα
 την Πελοπόννησο (*Z* 152) ἢ και ολόκληρη την Ἑλλάδα (*Z* 456, *I* 246 κ.α.).

στ. 38-39 ἀργυρότοξε... Σμινθέα: το ἐπίθετο *ἀργυρότοξος* (= με ἀσημένιο τόξο) ἀποδίδεται σταθερά στον Ἀπόλλω-
 να (βλ. σχόλ. στ. 22), γιο του Δία και της Λητώς· γενικά τα ἀντικείμενα των θεῶν ἦταν κατασκευασμένα ἀπό πολῦτι-
 μα μέταλλα. Ἡ Χρῦση και ἡ Κίλλα ἦταν πόλεις της Μυσίας, στον Ἀδριαμυτινὸ κόλπο της Μ. Ἀσίας, ὅπου τιμοῦσαν τον
 Ἀπόλλωνα. Στη Χρῦση, μάλιστα, του ἀπέδιδαν το ἐπίθετο *Σμινθεύς* (βλ. σχόλ. στ. 10).

εάν σου έκτισα ναόν να χαίρεται η καρδιά σου, 40
 εάν ποτέ σου έκαιπα μεριά καλοθρεμμένα
 ταύρων κι ερίφων, τούτον μου τον πόθον τελείωσέ μου·
 τα βέλη σου στους Δαναούς τα δάκρυνά μου ας πλερώσουν».

Ευχήθη και ως τον άκουσεν ο Φοίβος ο Απόλλων, 45
 κατέβη από τες κορυφές του Ολύμπου θυμωμένος,
 με τόξον και μ' ολόκλειστην φαρέτραν εις τους ώμους.
 Εβρόντησαν επάνω του τα βέλη ως εκινήθη
 ο χολωμένος και όμοιαζε την νύκτα, ως προχωρούσε.
 Των πλοίων κάθισε άντικρυ και απόλυσε το βέλος 50
 και αχός εβγήκε τρομερός απ' τ' ασημένιο τόξο·
 και αφού τους σκύλους έπληξε και τα μουλάρια πρώτα,
 εις τους ανθρώπους έριχνε τα πικροφόρ' ακόντια
 αδιάκοπα· και των νεκρών παντού πυρές εκαίαν.

Ο Απόλλωνας στέλνει λοιμό
στο αχαιικό στρατόπεδο

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Προοίμια από το έργο του Ησίοδου

1. Θεογονία (στ. 1-2 και 22-24)

*«Με τις Ελικωνιάδες Μούσες ας αρχίσει το τραγούδι μας·
 κατοικούν τον Ελικώνα, όρος μέγα κι ιερό,
 [...]
 Κάποτε εκείνες δίδαξαν τον Ησίοδο το ωραίο τραγούδι,
 την ώρα που βοσκούσε το κοπάδι του,
 στον θεϊκού Ελικώνα τις πλαγιές».*

2. Έργα και Ημέραι (στ. 1-5 και 11-13)

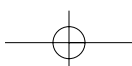
*«Μούσες της Πιερίας, δόξα σας το τραγούδι, ελάτε πάλι,
 ανιστορήσετε τον Δία, υμνώντας τον πατέρα σας.
 Για κείνον γίνονται οι θνητοί άλλοτε άδοξοι,*

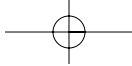
στ. 46 φαρέτρα: η θήκη μέσα στην οποία έβαζαν τα βέλη.

στ. 48 όμοιαζε την νύκτα: τα βέλη που βροντούν (στ. 47) και η παρομοίωση του Απόλλωνα με τη νύχτα αποδίδουν τη θυμωμένη μορφή του θεού που προκαλεί φόβο. Έντονη είναι η αντίθεση με τη συνηθισμένη λαμπρή εικόνα του θεού του φωτός.

στ. 52 ακόντια: στο πρωτότυπο κείμενο βέλη (πρβ. στ. 47, 49). Η κλιμάκωση των στ. 51-52 αποδίδει την πραγματικότητα ενός λοιμού: η ασθένεια προσβάλλει πρώτα τα ζώα, και μάλιστα τα πιο αδύναμα από αυτά, και ύστερα τους ανθρώπους. Από μια άλλη άποψη ο ποιητής προχωρεί βαθμιαία από τα πιο ασήμαντα στο πιο σημαντικό: σκύλοι, μουλάρια, άνθρωποι.

στ. 53 πυρές εκαίαν: όπως γνωρίζουμε από τις ανασκαφές, την εποχή στην οποία αναφέρονται τα περιστατικά του έπους (γύρω στο 1200 π.Χ.) επικρατούσε η συνήθεια της ταφής των νεκρών, ενώ στην εποχή του Ομήρου (περίπου 9ο-8ο αι. π.Χ.) τους έκαιγαν. Επομένως, η αναφορά του ποιητή σε «πυρές νεκρών» είναι *αναχρονισμός*, δηλαδή προβολή μιας συνήθειας της σύγχρονης με τον ποιητή εποχής σε παλαιότερη.

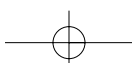
*άλλοτε δοξασμένοι· ονομαστοί κι ανώνυμοι,
 όπως το θέλει ο μέγας Δίας.
 [...]
 Άκουσε τώρα, επάκουσε επιβλέποντας,
 το δίκαιο κράτησε στον ίσιο δρόμο, Δία εσύ·
 αλλά κι εγώ έχω να πω στον Πέρση* την αλήθεια».*

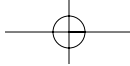
(Εκλογές από τον Ησίοδο, μετάφραση-επιλεγόμενα Δ.Ν. Μαρωνίτης, εκδ. Το Ροδακινό, Αθήνα 1995)

* **Πέρσης:** αδελφός του ποιητή, προς τον οποίον απευθύνεται το ποίημα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ Ή ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Ποιο είναι το θέμα της *Ιλιάδας* και πώς το οριοθετεί χρονικά ο ποιητής;
2. Ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές της ενότητας (άνθρωποι και θεοί) και ποιος είναι ο ρόλος τους (ολοφάνερος ή αφανής);
3. Στη σύγκρουση Αγαμέμνονα και Χρύση φαινομενικά νικητής αναδεικνύεται ο αρχιστράτηγος. Στην εμφάνιση όμως και στο λόγο του ιερέα λανθάνουν κάποιοι υπαινιγμοί που μας προϊδεάζουν ότι η τελική επικράτηση θα είναι δική του. Να επισημάνετε αυτά τα στοιχεία, που δίνονται υπαινικτικά από τον ποιητή.
4. Η προσευχή του Χρύση ακολουθεί το συνηθισμένο θρησκευτικό τυπικό της εποχής. Αφού επισημάνετε και απαριθμήσετε τα τυπικά στοιχεία της προσευχής, να τη συγκρίνετε με μια σημερινή (π.χ. την «Κυριακή προσευχή») και να σημειώσετε ομοιότητες και διαφορές. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός, Ομοιότητα – Διαφορά]
5. Στην περιγραφή των θυμάτων του λοιμού ο ποιητής κλιμακώνει την αφήγηση προχωρώντας από το πρώτο και λιγότερο σημαντικό θέμα (θάνατος σκύλων) στο τρίτο και πιο σπουδαίο (θάνατος ανθρώπων). Η τεχνική αυτή λέγεται «νόμος των τριών». Θυμηθείτε σε ποια άλλα μαθήματα (π.χ. Μαθηματικά, Θρησκευτικά κτλ.) ο αριθμός *τρία* χρησιμοποιείται ανάλογα (ως νόμος, κανόνας, σύστημα) και καταγράψτε αυτές τις περιπτώσεις. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Σύστημα, Αναλογία, Συμμετρία, Ταξινόμηση]
6. Αφού θυμηθείτε το προοίμιο της *Οδύσσειας* και διαβάσετε τα προοίμια του Ησίοδου (βλ. Παράλληλα κείμενα), να κάνετε συγκρίσεις με το προοίμιο της *Ιλιάδας*.

ραψωδία A 54-306

Συνέλευση των Αχαιών Η σύγκρουση του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα

- Αποκάλυψη της αιτίας του κακού: ο ρόλος του Αχιλλέα
- Φιλονικία Αχιλλέα και Αγαμέμνονα
- Ἀχιλλέως μῆνις

Εικόνα 6. Ο Αχιλλεύς.
Ερυθρόμορφος αμφορέας,
450 περίπου π.Χ. Ρώμη,
Μουσείο Βατικανού
(αντίγραφο).

Τα θεία βέλη στον στρατόν πετούσαν εννιά μέρες,
και την δεκάτην τον λαόν συγκάλεσε ο Πηλείδης,
ως η θεά τον δίδαξεν ἡ Ἥρα η λευκοχέρα,
που εθλίβονταν τους Δαναούς να βλέπει πως πεθαίνουν.
Και αφού συνάχθηκε ο λαός εις ένα μέρος όλος,
ο γοργοπόδης Αχιλλεύς σηκώθη και τους εἶπε·
«Ατρείδη, να γυρίσουμε, θαρρώ, θ' αναγκασθούμε
στα γονικά μας άπρακτοι, αν δεν πεθάνουμ' όλοι,
αφού μας φθέρνει λοιμική και πόλεμος αντάμα.
Λοιπόν ας ερωτήσομεν ἢ μάντιν ἢ ιερέα
ἢ ονειροκρίτην – έρχεται και τ' όνειρο απ' τον Δία –
να ειπεί γιατί εχόλωσε τόσο σ' εμάς ο Φοίβος·
μη κάποιο τάμα του έλειψε, μη του ἄλειψ' εκατόμβη·

55 **Ο Αχιλλέας συγκαλεί
συνέλευση του στρατού.**

60

65

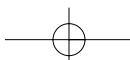
στ. 54 εννιά: τυπικός αριθμός που σημαίνει μεγάλη ποσότητα. Εδώ δηλώνει μεγάλη χρονική διάρκεια (= μέρες και μέρες). Οι τυπικοί ομηρικοί αριθμοί είναι συνήθως πολλαπλάσια του 3, π.χ. δώδεκα ημέρες διαρκεί το ταξίδι των θεών στη χώρα των Αιθιόπων, εννιά ημέρες κουβαλούν ξύλα για την πυρά του Έκτορα (Ω 785) κτλ.

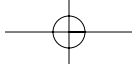
στ. 56 η Ἥρα η λευκοχέρα: Ἥρα και η Αθηνά, εξαιτίας της προσβολής που τους έκανε ο Πάρις με την κρίση του δίνοντας «το μήλον της έριδος» στην Αφροδίτη, θα βρίσκονται σε όλη τη διάρκεια του πολέμου στο πλευρό των Ελλήνων. Το επίθετο *λευκοχέρα* χρησιμοποιείται για να τονίσει την ομορφιά μιας θεάς ή μιας θνητής.

στ. 59 γοργοπόδης: παραδοσιακό κοσμητικό επίθετο του Αχιλλέα (πρβ. στ. 122 *πτερόποδος* = πολύ γρήγορος στα πόδια, σαν να είχε φτερά και να πετούσε).

στ. 63-64 μάντης, ιερέας, ονειροκρίτης: οι μάντιες ερμήνευαν γενικά τα σημάδια των θεών· οι ιερείς ήταν υπεύθυνοι για τις τελετουργίες προς τους θεούς, αλλά και προφήτευαν μέσω των θυσιών, ενώ οι ονειροκρίτες προφήτευαν με βάση τα όνειρα, τα οποία επίσης έστελναν οι θεοί. Η αναφορά σε όλους αυτούς συγχρόνως δηλώνει με έμφαση την κρισιμότητα της κατάστασης, ώστε να απαιτείται με κάθε μέσο να αποκαλυφθεί η αιτία του κακού.

στ. 66 εκατόμβη: θυσία εκατό βοδιών, δηλαδή πλούσια θυσία, στην οποία τα ζώα που σφαγιάζονται μπορεί να μην είναι βόδια, αλλά αρνιά και γίδια, όπως εδώ, και ίσως λιγότερα από εκατό (π.χ. Z 93 και 115).

	ίσως, αν του καούν αρνιά και ερίφια διαλεμένα, θελήσει το θανατικό να διώξει από κοντά μας».	
	Αυτά είπε κι εκάθισε· και τότε ο Θεστορίδης ο Κάλχας εσηκώθηκεν, ορνεοσκόπος πρώτος	70
	που εγνώριζ' όλα μέλλοντα, παρόντα, περασμένα και οδήγησε στην Ίλιον των Αχαιών τα πλοία μ' αυτό το πνεύμα μαντικό που του 'χε δώσει ο Φοίβος.	
Ο μάντης διατάζει	Σ' αυτούς καλοπροαίρετα τότε ομιλούσ' εκείνος: «Με προσκαλείς, διίφιλε Πηλείδη, να εξηγήσω,	75
	πώς εγεννήθηκε ο θυμός του μακροβόλου Φοίβου· θέλει το ειπώ· μόνον εσύ στοχάσου και όμοσέ μου να με βοηθήσεις πρόθυμα με λόγον και με χέρι,	
	ότι θ' ανάψω την χολήν ανδρός που των Αργείων δεσπόζει και όλ' οι Αχαιοί του είναι υποταγμένοι·	80
	όταν θυμώσει στον μικρόν, νικά ο βασιλέας· ότι αν χωνεύσει την χολήν σ' εκείνην την ημέραν, όμως το πάθος άσπονδο στα στήθη μέσα τρέφει να ξεθυμάνει στο εξής· και σκέψου αν θα με σώσεις».	
Οι διαβεβαιώσεις του Αχιλλέα	Και ο γοργοπόδης προς αυτόν Πηλείδης αποκρίθη: «Αφοβα λέγε τον χρησμόν όποιον ηξεύρει ο νους σου·	85
	ότι, μα τον Απόλλωνα, που τες ευχές ακούει, Κάλχα, και συ των Δαναών προσφέρεις τους χρημούς του, όσο εγώ ζω κι εδώ στην γην βλέπω το φως του ηλίου,	
	βαρύ κανείς επάνω σου το χέρι δεν θα βάλει των Δαναών όλων κανείς, και μήτε ο Αγαμέμνων	90
	που σήμερα των Αχαιών καυχάται ότ' είναι ο πρώτος».	
Η αιτία του κακού	Και ο μάντις ο ακατάκριτος επήρε θάρρος κι είπε: «Τάμα ποσώς δεν του 'λειψε, μήτ' εκατόμβη, αλλ' είναι	95
	ο ιερέας αφορμή, που αφήφησ' ο Ατρείδης· την κόρη δεν απόλυσε, τα λύτρα δεν εδέχθη, ιδού γιατί μας έθλιψε και θα μας θλίψει ο Φοίβος.	
	Ουδ' απ' τους Δαναούς ποτέ την λοιμική θα διώξει πριν δοθεί οπίσω του πατρός η λαμπρομάτα κόρη άλυτρη, ανεξαγόραστη και αγίαν εκατόμβην	100

στ. 70-73 Ο Κάλχας ήταν οιωνοσκόπος (ή *ορνεοσκόπος*), εξηγούσε δηλαδή το πέταγμα των πουλιών, αλλά και μάντης με την ευρύτερη έννοια: τη μαντική του ικανότητα την όφειλε στον Απόλλωνα. Αυτός είχε προφητέψει στην Αυλίδα την ανάγκη θυσίας της Ιφιγένειας, γεγονός που υπαινίσσεται ο ποιητής στους στ. 72 και 107.

στ. 75 διίφιλε: επίθετο ανάλογο με το *θείος* (στ. 7)· αποδίδεται σε πολλούς ήρωες και δηλώνει αυτόν που είναι αγαπητός στο Δία.

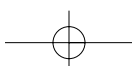
στ. 78-79 όμοσέ μου... με λόγον και με χέρι: ορκίσου ότι θα με υπερασπιστείς με κάθε μέσο. Ο Κάλχας αποσκοπεί να εξασφαλίσει την προστασία του Αχιλλέα με λόγια και πράξεις.

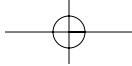
στ. 79 ανάβω την χολήν: εξοργίζω κάποιον, ενώ *χωνεύω την χολήν* (στ. 82): καταπίνω την οργή μου, συγκρατώ το θυμό μου (πρβ. στ. 381 *με χολήν* = με θυμό, θυμωμένος, χολωμένος).

στ. 93 ακατάκριτος: τέλειος, φημισμένος.

στ. 99 λαμπρομάτα: το επίθετο αποδίδει τη λάμψη των ματιών της όμορφης κόρης.

στ. 100 άλυτρη, ανεξαγόραστη: η Χρυσίδα θα δοθεί στον πατέρα της χωρίς λύτρα.

στον Χρύσην αποστείλομεν· τότ' ἴσως ἰλεως γίνει».
 Αυτά εἶπε κι ἐκάθισε· σηκώθη ευθύς ο ἥρωσ
 πολλῶν κυρίαρχος λαῶν, ο Ατρείδης Αγαμέμνων
 φαρμακωμένος· και ἡ χολή τα μαύρα σωθικά του
 πλημμύριζ' ὅλα, και ἀστραφταν τα μάτια του ὡσάν φλόγες. 105
 Με βλέμμα κακοσήμαντο στον Κάλχαντα εἶπε πρώτα:
 «Μάντι κακῶν, ὄχι, ποτέ πρόσχαρό τι δεν μου ἔπες,
 και ο νους σου πάντοτε ἀγαπά κακά να προμαντεύει·
 λόγον δεν εἶπες συ ποτέ καλόν οὐτ' ἔχεις πράξει.
 Και τώρα ἐδῶ στους Δαναούς χρησιμολογεῖς και λέγεις, 110
 ὡπὼς για τοῦτο συμφορές τους δίδει ο μακροβόλος,
 ὅτι την πλούσια ξαγορά της θυγατρὸς του Χρύση
 δεν δέχθηκα· ναι, θέλω ἐγὼ καλύτερα την κόρη
 σπῖτι μου, ἀφού την προτιμῶ της νυμφευτῆς μου ἀκόμα
 της Κλυταιμνήστρας και ποσῶς κατώτερη δεν εἶναι 115
 στην κλάση, στο ἀνάστημα, στη γνώμη και στα ἔργα.
 Και ὅμως ἀν συμφέρει αὐτό, θε να την ἀποδώσω·
 το καλό θέλω του λαοῦ, ποτέ τον ὄλεθρό του·
 ἀλλὰ δῶρο ετοιμάσετε σ' ἐμένα ευθύς, τι μόνος
 ἐγὼ δεν πρέπει ἀδώρητος να μείνω των Ἀργείων 120
 και ὅλοι το βλέπετε ὅτι ἀλλοῦ το δῶρο μου πηγαίνει».
 Του ἀντεῖπεν ο φτερόποδος ἰσῶθεος Πηλεΐδης:
 «Ἐνδοξε Ατρείδη, περισσά φιλόπλουτε, τι λέγεις;
 Οἱ μεγάλῳψυχοι Ἀχαιοὶ πῶς θα σου δώσουν δῶρον;
 Μη κάπου λάφυρα κοινὰ γνωρίζομε ἀφημένα; 125
 Ὅσ' ἀπ' τες χώρες πήραμε, ἐμοιρασθήκαν ὅλα
 και να τα ξανακάμομε σωρό δεν εἶναι πρέπον·
 ἀλλὰ συ τώρα στον θεόν ἀπόλυσε την κόρη,
 και τετραπλά θ' ἀνταμειφθεῖς, ἀν ποτέ δώσει ο Δίας
 οἱ Ἀχαιοὶ να πάρομε την πυργωμένην Τροίαν». 130
 Και πρὸς αὐτόν ἀπάντησεν ο μέγας Αγαμέμνων:
 «Ἀν και γενναῖος, μη ζητεῖς με ἀπάτην να με πάρεις,
 θείε Πηλεΐδη, κι εὐκόλα δεν θα με καταπεῖσεις,
 να ἔχεις συ το δῶρο σου και ἐγὼ να το στεροῦμαι·
 θέλεις και με παρακινεῖς την κόρη ν' ἀποδώσω· 135
 ἀλλ' ἀν δῶρον ἰσότημο της ἀρεσιᾶς μου λάβω
 ἀπ' τους γενναῖους Ἀχαιοῦς, ἀρκεῖ, και ἀν δεν μου δώσουν,

Ἀντίδραση του Αγαμέμνονα

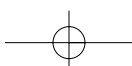
Σύγκρουση Ἀχιλλῆα
 και Αγαμέμνονα

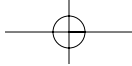
στ. 101 γίνομαι ἰλεως: ἐξιλεώνομαι, ἐξευμενίζομαι.

στ. 107 ποτέ πρόσχαρό τι δεν μου ἔπες: ο Αγαμέμνονας ἀποδέχεται ἀπόρθημα την ἐξήγηση του Κάλχαντα, γιατί και παλαιότερα οἱ προφητεῖες του μάντη ἦταν δυσάρεστες γι' αὐτόν (βλ. σχόλ. στ. 70-73).

στ. 122 ἰσῶθεος: ὁμοῖος με θεό. Το ἐπίθετο προέρχεται ἀπὸ τὴ μνηναϊκὴ ἠρωολατρία· οἱ ἥρωες θεωροῦνταν ὄντα ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους και τους θεοῦς.

στ. 126 Σ' ἓνα μακροχρόνιο πόλεμο, ὡπὼς ο Τρωικός, ἡ ἐξασφάλιση των εἰδῶν διατροφῆς γινόταν με ληστρικές ἐκστρατεῖες στις γύρω περιοχές. Ἀπὸ αὐτῆς ο στρατός ἀποκόμιζε παντός εἶδους λάφυρα και ἀιχμαλώτους. Τῆς γυναικῆς τις χρησιμοποιοῦσαν ὡς δούλες, ἐνῶ τους ἀντρες συνήθως τους σκότωναν, ἐπειδὴ ἡ πώλησή τους ἦταν δύσκολη ὅσο δεσμεῦονταν ἀπὸ τὴν πολιορκία και δύσκολα μετακινούνταν.

θα ἔλθω με το χέρι μου να πάρω ἢ το δικό σου
το δῶρον ἢ του Αἴαντος ἢ κείνο του Οδυσσέως·
κι εἰς ὅποιον ἔλθω, την χολήν, θαρρῶ, θα του κινήσω· 140
ἀλλ' ὄλ' αὐτά μετέπειτα μαζί θα τα σκεφθούμε.
Τώρα στην θείαν θάλασσαν μαύρο ας συρθεῖ καράβι
με κουπηλάτες διαλεκτούς, και ας θέσομ' εκατόμβην
μέσα και ας ανεβάσομε την κόρην Χρυσηίδα,
και αρχηγός του να εἶν' ἐκεῖ των βουλευφόρων ἑνας, 145
ο Αἴας, ο Ἰδομενεύς ἢ ο θεῖος Οδυσσέας,
ἢ συ Πηλεΐδη, των ἀνδρῶν ὦ τρομερέ και μόνε,
με τες ευχές σου τον θεόν να μας ἐξιλεώσεις».
Ἄγρια τον ἐκοίταξε και ἀπάντησε ο Πηλεΐδης:
«Ὠμιμένα πανουργότατε, μ' ἀναΐδειαν ἐνδυμένη, 150
και ποιος ἀπό τους Ἀχαιοὺς θα δράμει, ἀν τον ζητήσεις,
εἴτε εἰς ταξίδι πρόθυμος, εἴτε εἰς πολέμου ἀγῶνα;
Εγὼ δεν ἦλθα ἐξ ἀφορμῆς των λογχοφόρων Τρῶων
να πολεμήσ', ὅτι ποσὺς ἐκεῖνοι δεν μου πταίουν·
τα βόδια μῆτε τ' ἄλογα δεν βγήκαν να μου πάρουν 155
μῆτε στην μεγαλόσβολην, την ἀνδροθρέπτραν Φθίαν
ποτέ μου ἐβλάψαν τους καρπούς, ὅτ' εἶναι ἀνάμεσόν μας
ὄρη κατὰσκια πολλὰ και πέλαγ' ἀγριωμένα·
ἀλλὰ για τον Μενέλαο και, ἀναΐσχυντε, για σένα
ἦλθομεν ὅλοι ἐκδίκησιν να πάρομε των Τρῶων, 160
και συ, ὦ σκυλοπρόσωπε, λησμονημένα τα ἔχεις.
Και τῶρ' αὐτό το δῶρο μου να πάρεις φοβερίζεις
που ἔναι ἀμοιβή των κόπων μου κι οἱ Ἀχαιοὶ μου ἐδώσαν·
κι ἴσια με σε δεν ἔχω ἐγὼ δῶρο καλό ποτέ μου,
ὅταν καλά τειχόκαστρα πατοῦμε της Τρωάδος· 165

στ. 142 θεία θάλασσα: ὅλα τα στοιχεῖα της φύσης (ποτάμια, γη, αἰθέρας) χαρακτηρίζονται ἀπό τον Ὅμηρο *θεία*, γιατί εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τη φύση του ἀνθρώπου.

μαύρο: παραδοσιακό, σταθερό ἐπίθετο των πλοίων, που ἀποδίδει το χρῶμα τους, ἐπειδὴ τα ἐβάφαν πιθανόν με πίσσα (πρβ. ἐπίσης σχόλ. στ. 12).

στ. 145 οἱ βουλευφόροι: αὐτοὶ που ἐπαιρναν μέρος στη συνέλευση των ἀρίστων και ἐξέφραζαν την ἀπόψή τους, δηλαδή οἱ ἀρχηγοὶ των ἀγυμμάτων.

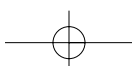
στ. 146 Αἴας: ο Τελαμώνιος, ο οποίος οδηγούσε δώδεκα πλοῖα ἀπὸ τη Σαλαμίνα (B 557). Ο **Ἰδομενεύς** ἦταν ἀρχηγός των Κρητῶν και οδηγούσε μαζί με τον Μηριόνη ογδόντα πλοῖα (B 645-652). Ο **Οδυσσέας** ἦταν ἀρχηγός δώδεκα πλοίων με ἀντρες ἀπὸ την Κεφαλλονία, την Ἰθάκη, τη Ζάκυνθο και τα μέρη τῆς ἀπέναντι στεριάς (B 631-635).

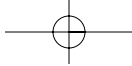
στ. 156 Φθία: μαζί με την Ελλάδα, που στο ἰλιαδικό ἔπος εἶναι μια περιοχὴ στη Θεσσαλία, ἀποτελοῦν το βασικό τμήμα της επικράτειας του Πηλέα, του πατέρα του Ἀχιλλέα. Η περιοχὴ χαρακτηρίζεται *μεγαλόσβολη* (= με γόνιμο ἔδαφος) και *ἀνδροθρέπτρα* (= που τρέφει τους ἀντρες), δηλαδή εὐφορη.

στ. 159-160 Ο Ἀχιλλέας υποστηρίζει ὅτι δε συμμετέχει στην ἐκστρατεία για προσωπικούς λόγους. Ὅλοι, ἐξἄλλου, ἔχουν ἐρθει να βοηθήσουν τον Μενέλαο να ἐκδικηθεῖ τους Τρῶες για την ἀρπαγὴ της Ελένης. Ἀπὸ ἄλλες πηγές (Ἡσίοδος, *Κατάλογος, Ἠοΐαι*) μαθαίνουμε ὅτι ὅλοι οἱ ἦρωες, ὅταν ἦταν μνηστήρες της Ελένης, πρὶν ἀπὸ το γάμο της με τον Μενέλαο, εἶχαν ορκιστεῖ να συμπαρασταθοῦν ὅλοι μαζί στο μέλλοντα γαμπρό ἀν κάποιος ἀρπαξε τη νύφη με τη βία. Ο Ἀχιλλέας ὅμως δεν ἦταν δεμένος οὔτε με αὐτό τον ὄρκο, γιατί δεν υπῆρξε μνηστήρας της Ελένης, ἀφοῦ τότε ἦταν πολὺ μικρός και ἐκπαιδεύταν στο Πήλιο ἀπὸ τον Κένταυρο Χείρωνα.

στ. 161 σκυλοπρόσωπος: ἀναϊδής, θρασὺς. Συχνὰ στους ἀνατολικούς λαοὺς ο σκύλος συμβόλιζε την ἀναΐδεια. Πρβ. στ. 150 και 226.

στ. 165 καλά τειχόκαστρα: μικρές πόλεις στην περιοχὴ της Τρωάδας, που ἦταν οχυρωμένες με τείχη. Βλ. σχόλ. στ. 126.

αλλά το βάρος του σφοδρού πολέμου πρώτος έχω
 εγώ και αν τύχει μοιρασμός, τρανό συ παίρνεις δώρο,
 κι εγώ με δώρο μικροστό και αγαπητό γυρίζω
 στες πρύμνες από τον σκληρόν αγώνα του πολέμου·
 στην Φθίαν τώρ' αναχωρώ· καλύτερα να γύρω 170
 στον τόπον μου με τα κυρτά καράβια, και δεν θέλω
 εδώ να μείνω ατίμητος τα πλούτη να σου αυξήσω».

Και προς αυτόν απάντησεν ο μέγας Αγαμέμνων:
 «Φύγε, αν το θέλεις, φύγ' ευθύς· και χάριν μου να μένεις,
 εγώ δεν σε παρακαλώ· κοντά μου υπάρχουν και άλλοι 175
 να με δοξάσουν, κι έξοχα ο πάνσοφος Κρονίδης·
 και απ' τους διοθρέπτους βασιλείς συ είσαι ο μισητός μου·
 ότι την έριδα διψάς, τες μάχες, τους πολέμους·
 και αν είσαι τόσο δυνατός, είναι θεού το δώρον·
 σπίτι σου με τα πλοία σου και τους συντρόφους σου άμε, 180
 των Μυρμιδόνων δέσποζε· κι εγώ δε σε λογιάζω
 και στην χολήν σου αδιαφορώ· κι ιδού τι σου κηρύττω:
 Καθώς εμένα μου αφαιρεί την Χρυσηίδα ο Φοίβος
 — κι εκείνην με συντρόφους μου και με δικά μου πλοία
 θα στείλω — και το δώρον σου την κόρην του Βρισέως, 185
 εις την σκηνήν σου θα 'λθω, εγώ να πάρω, για να μάθεις,
 πόσο σου είμαι ανώτερος εγώ και να τρομάζει
 και άλλος μ' εμέ να συγκριθεί και όμοιος να γίνει εμπρός μου».

Τα λόγια τούτα επλήγωσαν τα σπλάχνα του Αχιλλέως
 κι έστρεψε δύο στοχασμούς μες στα δασιά του στήθη· 190
 ή θε να σύρει απ' το πλευρό το ακονισμένο ξίφος
 και αφού σκορπίσει όλους εκεί, να σφάξει τον Ατρείδην,
 ή να σιγάσει την οργήν κρατώντας την ψυχήν του·
 κι αυτά ως διαλογίζονταν στον νουν και από την θήκην
 το μέγα ξίφος έσερνε, κατέβηκε ουρανόθεν 195
 η Αθηνά, την έστελνεν η 'Ηρα η λευκοχέρα,
 οπού αγαπούσε ολόψυχα παρόμοια και τους δύο·
 του εστήθη οπίσω κι έπιασε τα ολόξανθα μαλλιά του,
 σ' εκείνον μόνον φανερή και αθώρητη στους άλλους.
 Ξιπάσθη αυτός, εστράφηκε κι εγνώρισεν αμέσως 200
 την Αθηνά που φοβερήν στα μάτια λάμπιν είχε·

Επέμβαση της Αθηνάς
την κρίσιμη στιγμή

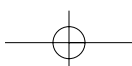
στ. 169 στες πρύμνες: εκεί που είναι δεμένα τα πλοία, στον καταυλισμό των Μυρμιδόνων.

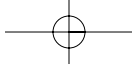
στ. 185 την κόρην του Βρισέως: τη Βρισηίδα, την οποία πήρε αιχμάλωτη ο Αχιλλέας, όταν κυρίευσε την πατρίδα της τη Λυρνησό, μια μικρή πόλη της Τρωάδας. Την ιστορία της τη διηγείται η ίδια, όταν θρηνεί το νεκρό Πάτροκλο (Τ 286-299).

στ. 190 έστρεψε δύο στοχασμούς: ο Αχιλλέας είναι για μια στιγμή διχασμένος· ταλαντεύεται ανάμεσα σε δυο σκέψεις: να τραβήξει το ξίφος του ή όχι;

στ. 195 ουρανόθεν: οι θεοί άλλοτε εμφανίζονται από τον Όλυμπο, όπου βρίσκεται και η κατοικία τους, και άλλοτε από τον ουρανό. Άλλωστε, οι πιο ψηλές κορφές του Ολύμπου χάνονται μέσα στα σύννεφα, σαν να αγγίζουν τον ουρανό.

στ. 200 ξιπάσθη αυτός: βρέθηκε σε αμηχανία, τα 'χασε, ξαφνιάστηκε.

και ομίλησε προς την θεάν με λόγια φτερωμένα:
 «Τ' ήλθες και συ, ω του Διός του αιγιδοφόρου κόρη;
 Του Ατρείδη Αγαμέμνονος να ιδείς την αδικίαν;
 Αλλά σου λέγω καθαρά και πίστευσε· με τούτες 205
 τες έπαρσές του γρήγορα θα χάσει την ζωήν του».
 Και η γλαυκόφθαλμη θεά σ' εκείνον απεκρίθη:
 «Κατέβηκ' απ' τον ουρανόν να παύσω την οργήν σου,
 εάν μ' ακούσεις· μ' έστειλεν η Ήρα η λευκοχέρα,
 που ολόψυχα σας αγαπά παρόμοια και τους δύο· 210
 έλα, την μάχην άφησε, το ξίφος σου μη σύρεις,
 μόνον με λόγια τ' όνειδος που αυτός θα πάθει ειπέ του.
 Ότι να γίνει θέλ' ιδείς αυτό που σου προλέγω·
 τριδίπλα δώρ' ατίμητα θα λάβεις μιαν ημέρα
 γι' αυτήν την ύβριν· τώρα συ κρατήσου και άκουσέ μας». 215
 Κι ο φτεροπόδης προς αυτήν Πηλείδης αποκρίθη:
 «Πρέπει, ω θεά, των δύο σας να σεβασθώ τον λόγον,
 αν κι είν' η οργή μου φοβερή· και όμως αυτό συμφέρει,
 όπου υπακούει στους θεούς κι αυτοί τον εισακούουν».
 Είπε και από την αργυρήν λαβήν με το βαρύ του 220
 χέρι στην θήκην άμπωσε πάλι το μέγα ξίφος
 πειθόμενος στην Αθηνά· κι εκείνη πάλι ανέβη
 στον Όλυμπον μες στους θεούς, στα δώματα του Δία.
 Με βαρείς λόγους έπειτα και πάλιν ο Πηλείδης
 προς τον Ατρείδη εστράφηκεν, ουδ' έπαυε η χολή του: 225
 «Ω μέθυσε, σκυλόματε, και με καρδιάν ελάφου!
 μήτε ποτέ με τον λαόν ν' αρματωθείς για μάχην,
 μήτε εις καρτέρι να οδηγείς τους πρώτους πολεμάρχους
 ετόλμησες· σου φαίνονται τρόμος θανάτου εκείνα·
 καλύτερα στο στράτευμα των Αχαιών σ' αρέσει 230
 όποιος σ' εσένα αντιλογά, να του αφαιρείς τα δώρα·
 τώντι αχρείους κυβερνάς, λαοφάγε βασιλέα!

στ. 202 φτερωμένα λόγια: τα λόγια χαρακτηρίζονται *φτερωμένα* (πρβ. *έπεα πτερόεντα*), επειδή διασχίζουν γρήγορα τον αέρα σαν πουλιά και κατευθύνονται από τον ομιλητή στον ακροατή.

στ. 203 αιγιδοφόρος: σταθερό επίθετο του Δία, επειδή κρατούσε (*«έφερε»*) την *αιγίδα*, δηλαδή την ασπίδα του, που ήταν φτιαγμένη από δέρμα αίγας (= γίδας, κασίκας) και φιλοτεχνημένη από τον Ήφαιστο. Όταν ο Δίας την έσειε, προ-καλούσε πανικό (αστραπές και βροντές: *καταιγίδα*).

στ. 207 γλαυκόφθαλμη (*γλαυκῶπις* στο πρωτότυπο): μια πρώτη ερμηνεία είναι «αυτή που έχει μάτια γλαύκας» (= *κουκουβάγιας*), το πτηνό-σύμβολο της θεάς της σοφίας, κατάλοιπο ίσως ενός παλαιότερου ζωομορφισμού (πρβ. *βοῶπις* η Ήρα). Μια δεύτερη σημασία είναι «η θεά με τα γαλανά (γλαυκά) μάτια». Και στις δυο περιπτώσεις πάντως, αυτό που θέλει να δηλώσει ο ποιητής είναι ότι τα φοβερά μάτια της θεάς άστραφταν, καθώς βρισκόταν σε υπερένταση.

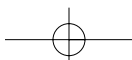
στ. 214-215 δώρ' ατίμητα... την ύβριν: συγκράτησε το θυμό σου σήμερα και δε θα αργήσει η μέρα που θα λάβεις ανεκτίμητα, πολύτιμα δώρα για την τωρινή προσβολή.

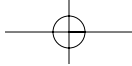
στ. 220-221 άμπωσε πάλι το μέγα ξίφος: έσπρωξε πάλι το ξίφος στη θήκη του.

στ. 226 σκυλόματε, και με καρδιάν ελάφου: αναιδή (βλ. σχόλ. στ. 161) και δειλέ.

στ. 232 αχρείους κυβερνάς: το νόημα της φράσης ολοκληρώνεται στον επόμενο στίχο: αν δεν ήταν *αχρείοι* αυτοί που κυβερνάς, θα ξεσηκώνονταν εναντίον σου, ώστε η τωρινή αδικία που διαπράττεις να ήταν η τελευταία πράξη σου.

λαοφάγος (στο πρωτότυπο *δημοβόρος*): αυτός που ιδιοποιείται τα αγαθά που ανήκουν σε όλο το στράτευμα (*λαός* = στρατός).

αλλιώς αυτό το αδίκημα θα ήταν το ύστερό σου·
 αλλ' έναν λόγον θα σου ειπώ, και ομόνω μέγαν όρκον·
 ναι, μα το σκήπτρο τούτ' οπού κλαδί δεν βγάζ' ή φύλλα, 235
 καθώς αφήκε τον κορμόν στα όρη εκεί που εκόπη,
 και δεν θ' αναχλωράνει, αφού τα φύλλα και το φλούδι
 γύρω του ελέπισε ο χαλκός, και το φορούν στο χέρι
 οι δικαιοκρίτες Αχαιοί τους νόμους να φυλάγουν,
 όπως τους έδωκεν ο Ζευς, και θα 'ναι μέγας όρκος· 240
 θ' αποζητήσουν οι Αχαιοί μια μέρα τον Πηλείδη
 όλοι και συ περιλύπος την δύναμιν δεν θα 'χεις
 να τους βοηθείς, όταν πολλούς θα στρώσει χάμω η λόγχη
 του ανθρωποφόνου Έκτορος και σε θα τρώγει ο πόνος,
 που αφήφησες των Αχαιών τον πρώτον πολεμάρχον». 245
 Είπε και χάμω επέταξε το χρυσοκαρφωμένο
 σκήπτρο και πάλι εκάθισε· και από το άλλο μέρος
 του Ατρείδη έβραζε η χολή· τότε' εσηκώθη ο Νέστωρ,
 ο γλυκολόγος, λιγυρός ομιλητής της Πύλου 250
 που ωσάν το μέλι η λαλιά του εκύλ' από τα χείλη·
 δυο γενεές είχαν σβησθεί των πρόσκαιρων ανθρώπων,
 στην Πύλον, συνομήλικοι και συνανάστροφοί του,
 τώρα εις την τρίτην γενεάν βασιλευεν ο γέρος·
 αυτός τότε καλόγνωμα σ' εκείνους ομιλούσε:
 «Ωιμέ! στην γην των Αχαιών μεγάλη θλίψις ήλθε! 255
 πόσην θα είχε ο Πρίαμος χαρά και τα παιδιά του
 και πόσον όλος ο λαός θα ευφραίνονταν της Τροίας,
 που μάχεσθε αν εμάθαιναν οι δύο σεις που είσθε
 οι κορυφές των Δαναών στην γνώση και στα όπλα.
 Και ακούσετέ με, ότ' είσθε σεις κι οι δύο νεώτεροί μου, 260
 ότι με άνδρες έσμιξα πολύ καλύτερους σας,
 σ' άλλους καιρούς και αυτοί ποσώς δεν μ' εκαταφρονούσαν.
 Άνδρες δεν είδα ή θα ιδώ ποτέ μου ωσάν εκείνους,

Μεσολάβηση του Νέστορα

στ. 234 ομόνω (< δμνυμι): ορκίζομαι (βλ. σχολ. στ. 78-79).

στ. 238 ελέπισε ο χαλκός: το χάλκινο μαχαίρι ή γενικά κάποιο κοπτικό εργαλείο τού αφαίρεσε το φλούδι. Τα έπη περιγράφουν την Εποχή του Χαλκού, δηλαδή την περίοδο πριν από την Εποχή του Σιδήρου (περίπου 1100 π.Χ.), όταν τα εργαλεία κατασκευάζονταν από ορείχαλκο.

στ. 238-239 το φορούν... οι δικαιοκρίτες: το κρατούν όσοι ασκούν δικαστική εξουσία, όπως οι βασιλιάδες (πρβ. σχολ. στ. 14 και εικόνα 8).

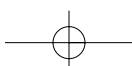
στ. 244 του ανθρωποφόνου Έκτορος: ο Έκτορας, γιος του Πριάμου και της Εκάβης, είναι ο αρχηγός των Τρώων και ο πιο ισχυρός πολέμαρχός τους, γι' αυτό χαρακτηρίζεται *ανθρωποφόνος* ή *ανδροφόνος*.

στ. 246 χρυσοκαρφωμένο: στολισμένο με χρυσά καρφιά.

στ. 248-249 ο Νέστωρ... λιγυρός ομιλητής: ο Νέστωρ, βασιλιάς της Πύλου, ήταν ο γηραιότερος ήρωας της τρωικής εκστρατείας. Τώρα είναι η τρίτη γενιά στην οποία βασιλεύει (στ. 251-253), και αν υπολογίσουμε κάθε γενιά από 30 χρόνια, πρέπει να βρισκόταν ήδη στην ηλικία των 70-75 χρόνων. Επειδή οι λόγοι του ήταν πάντα συμβιβαστικοί και χαρακτηρίζονταν από σοφία, του αποδίδεται από τον ποιητή η ιδιότητα του *γλυκολόγου* και του *λιγυρού*, δηλαδή αυτού που είχε καθαρή και διαπεραστική φωνή, όπως κάθε ικανός ρήτορας.

στ. 259 Ο ιδανικός τύπος του ομηρικού ήρωα συνδύαζε ικανότητες στη γνώση και στη μάχη (πρβ. «ώστε να γίνεις έξοχος στον λόγον και στην πράξιν», I 443).

στ. 263 κ.εξ. Ο Νέστωρ συνηθίζει να χρησιμοποιεί παραδείγματα ως μέσα πειθούς. Εδώ αναφέρεται στην Κενταυ-

Εικόνα 7. Η Βρισηίδα, το γέρας του Αχιλλέα. Ερυθρόμορφος αμφορέας, περίπου 510 π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο (αντίγραφο).

Πειρίθοον και Δρύαντα, καλόν λαών ποιμένα,
 Καινέα και Εξάδιον, Πολύφημον τον θεῖον 265
 και ακόμα τον ισόθεον Θησέα τον Αιγείδην,
 ωσάν αυτούς ανίκητοι θνητοί δεν γεννηθήκαν,
 σφόδρ' ανδρειωμένοι εμάχονταν με σφόδρ' ανδρειωμένους,
 μ' άγρια θεριά βουνίσια, και, ω θαύμα, τ' αφανίσαν·
 και εγώ με κείνους έσμιγα φερμένος απ' την Πύλον 270
 μέσ' από μέρη μακρινά, και αυτοί με προσκαλέσαν
 κι έκαμνα εγώ το μέρος μου στες μάχες, πλην κανέννας
 απ' όσους τώρα τρέφ' η γη μ' αυτούς δεν θα μετριόνταν·
 και όμως εκείνοι πρόθυμοι στες συμβουλές μου εκλίναν·
 αλλά και σεις ακούτε με για το καλύτερό σας· 275
 μήτε συ, μεγαλόψυχε, την κόρην του αφαιρέσεις
 που του εδωρήσαν οι Αχαιοί, και μήτε συ, Πηλειδη,
 θελήσεις ν' αντιμάχεσαι στον μέγαν βασιλέα,
 διότι κάτι ανώτερα τιμάται ο σκηπτροφόρος
 εκείνος οπού ευδόκησε να τον δοξάσει ο Δίας· 280
 δυνατός είσαι και θεά σ' εγέννησε μητέρα,
 αλλ' είναι αυτός ανώτερος για τους πολλούς που ορίζει·
 και συ να σβήσεις τον θυμόν, Ατρείδη, σ' εξορκίζω·
 μη του Πηλειδη οργίζεσαι, που ασάλευτ' είναι σ' όλους
 τους Αχαιούς προφυλακή του φθαρτικού πολέμου». 285
 Και προς αυτόν απάντησεν ο μέγας Αγαμέμνων:
 « Όλα τα είπες, γέροντα, καλά και μετρημένα·
 αλλ' αυτός θέλει ανώτερος να είναι και όλων πρώτος
 να 'χει όλους αποκάτω του, να βασιλεύει σ' όλους,
 όλους να ορίζει· αυτό κανείς δεν θα δεχθεί, πιστεύω· 290
 κι εάν οι αθάνατοι θεοί πολεμιστήν τον κάμναι
 με τούτο και τον έβαλαν ονειδισμούς να λέγει;»
 Εκεί τον λόγον του 'κοψεν ο ισόθεος Πηλειδης:
 «Αληθινά δειλόψυχον θα μ' έλεγαν και αχρείον,
 αν σ' ό,τ' ειπείς θα έστεργα την κεφαλήν να κλίνω· 295

ρομαχία, τη μυθική σύγκρουση μεταξύ των Κενταύρων (μυθικού ιππικού λαού του Πηλίου που τους φαντάζονταν από τη μέση και πάνω ανθρώπους και από τη μέση και κάτω άλογα) και Λαπιθών (ρωμαλέου λαού της Θεσσαλίας με βασιλιά τον Πειρίθοο). Όταν ο Πειρίθοος γιόρταζε τους γάμους του με την Ιπποδάμεια, κάλεσε στη γιορτή και τους Κενταύρους, οι οποίοι όμως μεθυσμένοι όρμησαν να ατιμάσουν τις γυναίκες των Λαπιθών. Έτσι ξέσπασε η Κενταυρομαχία, στην οποία νίκησαν τελικά οι Λαπίθες (στ. 269).

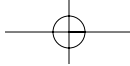
στ. 272 έκαμνα εγώ το μέρος μου στες μάχες: ο Νέστορας πολεμούσε μόνος του, ίσως χωρίς άρμα και ηνίοχο να τον βοηθήσει, όπως αναφέρει επίσης στο στ. Α 720.

στ. 273 Συχνά στον Όμηρο οι άνθρωποι παλαιότερων εποχών εξιδανικεύονται και παρουσιάζονται ανώτεροι από τους συγχρόνους του ποιητή.

στ. 274 στες συμβουλές μου εκλίναν: η ουσία του μυθολογικού παραδείγματος του Νέστορα: ακόμα και οι πιο δυνατοί μαχητές άλλων εποχών υπάκουαν στις συμβουλές μου.

στ. 276 μεγαλόψυχε: δυνατέ. Το επίθετο μάλλον αναφέρεται στη δύναμη που έχει ο Αγαμέμνωνας λόγω του αξιώματος του αρχιστράτηγου, σε αντιδιαστολή προς τη δύναμη της παλικαριάς που αντιπροσωπεύει ο Αχιλλέας.

στ. 284-285 Ο Αχιλλέας είναι το ακλόνητο προπύργιο των Αχαιών απέναντι στους Τρώες. Αυτό δεν θα αργήσει να φανεί: η αποχώρησή του από τη μάχη θα φέρει ήττες στους Αχαιούς, ενώ η επάνοδός του μετά το θάνατο του Πάτροκλου θα προκαλέσει το θάνατο του Έκτορα, γεγονός που θα σημάνει το τέλος της Τροίας.

αυτά στους άλλους πρόσταζε, και διαταγές εμένα
 μη δίδεις, ότι στο εξής ποτέ δεν θα σ' ακούσω·
 κι έν' άλλο ακόμα θα σου ειπώ, και ας το φυλάξει ο νους σου·
 με σε ή μ' άλλους πόλεμον να στήσω για την κόρην
 δεν θέλω, σεις την δώσατε, σεις μου την αφαιρείτε· 300
 αλλ' από τ' άλλα όσα 'χω εγώ σιμά στο μαύρο πλοίον
 τίποτε δεν θα δυνηθείς να πάρεις άβουλά μου.
 Και αν αγαπάς, δοκίμασε, για να ιδούν και τούτοι·
 ευθύς το μαύρο αίμα σου στην λόγχην μου θα τρέξει». 305
 Και αφού ελογομάχησαν, εκείνοι εσηκωθήκαν
 και διάλυσαν την σύνοδον στων Αχαιών τα πλοία.

«ναί μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὐ ποτε φύλλα καὶ ὄξους
 φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
 οὐδ' ἀναδηλήσει· περὶ γάρ ῥά ἐ χαλκὸς ἔλεψε
 φύλλα τε καὶ φλοιόν· νῦν αὐτὲ μιν υἷες Ἀχαιῶν
 ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἳ τε δέμιστας
 πρὸς Διὸς εἰρύαται· ὁ δὲ τοι μέγας ἔσσεται ὄρκος.»

(A 233-239)

Εικόνα 8. Ο Αχιλλέας παίρνει πρώτος το λόγο στην αγορά των Αχαιών, στ. 59 κ.εξ. Ερυθρόμορφος αμφορέας, περίπου 510 π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο (αντίγραφο).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

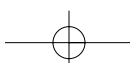
Στη δημοτική ποίηση συναντάμε μεγάλη ποικιλία «αδυνάτων»:

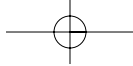
A. Ο νεκρός είναι αδύνατο να επιστρέψει στη ζωή:

«Όταν ανθίσει ο ξέρακας και βγάλει νια κλωνάρια [...] τότε κι εγώ, αδελφούλα μου, πάλι θα σ' ανταμώσω».

B. Μια κόρη αρνείται την αγάπη ενός βοσκού:

«– Βλαχούλα μ', πούθεν έρχεσαι και πούθε κατεβαίνεις;
 – Από τα πρόβατα έρχομαι, στο σπίτι μου πηγαίνω.
 – Βλαχούλα μ', δεν παντρεύεσαι, τσοπάνη άντρα να πάρεις;
 – Δύνεσαι, άγουρε, δύνεσαι ό,τι σου πω να κάνεις;
 Να φκιάσεις τ' αλωνάκι σου στη μέση του πελάγου

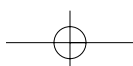

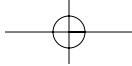
*Κι οὐδ' ἄχυρο να μη βραχεί, μηδέ σπυρί σιτάρι,
Να δεματιάσεις και τ' αυγά μ' ένα κλωνί μετάξι!»*

(Βλ. Στάθης Ε. Αναστασιάδης, *Η διδασκαλία των ομηρικών επών με τη βοήθεια των δημοτικών τραγουδιών και των νεοελληνικών παραδόσεων*, Θεσσαλονίκη 1977, σελ. 85-87, και Ν.Γ. Πολίτης, *Δημοτικά τραγούδια*, εκδ. «γράμματα», Αθήνα 1991 [1η έκδοση 1866], αρ. 106)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ Ή ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Κεντρικό θέμα της σκηνης των στ. 54-101 είναι η αποκάλυψη της αιτίας του λοιμού. Η αποκάλυψη, ωστόσο, καθυστερεί να γίνει με σαφήνεια. Ποια μέσα χρησιμοποιεί ο ποιητής για να πετύχει την καθυστέρηση και τι επιδιώκει με την τεχνική της *επιβράδυνσης*;
2. Ο Αγαμέμνονας, δικαιολογώντας την άρνησή του να ελευθερώσει τη Χρυσήδα, διατυπώνει τα χαρακτηριστικά του ιδανικού τύπου γυναίκας στην ομηρική κοινωνία. Ποια ήταν αυτά; Να στηρίξετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.
3. Αφού δείξετε με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο ότι η έννοια της *τιμής* κυριαρχεί στη σκέψη τόσο του Αχιλλέα όσο και του Αγαμέμνονα, να συζητήσετε στην τάξη τι εννοούσε ο ομηρικός ήρωας στο άκουσμα της λέξης *τιμή*, τι σήμαινε στην Αθήνα του 5 αι. π.Χ. (*άτιμος* = κυρίως αυτός που έχανε τα πολιτικά του δικαιώματα) και τι σημαίνει στην καταναλωτική κοινωνία της εποχής μας. Τι συμπεραίνετε σχετικά με την αλλαγή στο σημασιολογικό φορτίο των λέξεων; Πόσο αυτή η εξέλιξη εξαρτάται από τις μεταβολές που συμβαίνουν στον κώδικα αξιών κάθε κοινωνίας; [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός, Κώδικας, Μεταβολή, Χώρος – Χρόνος]
4. Οι αρχαίοι είχαν μια *ανθρωπομορφική* αντίληψη για τους θεούς τους: πίστευαν ότι μπορούσαν να εμφανιστούν σ' ένα θνητό, παίρνοντας τη μορφή ανθρώπου, κι ακόμη πως είχαν ανθρώπινη συμπεριφορά, συνήθειες ή ελαττώματα. Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης ανήκουν και οι εμφανίσεις θεών στα ομηρικά έπη είτε με *ενανθρώπιση* είτε με *επιφάνεια*. Σε ποια από τις δυο περιπτώσεις ανήκει η εμφάνιση της Αθηνάς στον Αχιλλέα; Θυμηθείτε επίσης την εμφάνιση της ίδιας θεάς στον Τηλέμαχο (*Οδύσσεια*, α 188 κ.εξ.) και συζητήστε γιατί ο ποιητής επέλεξε σε κάθε σκηνή διαφορετικό τρόπο παρουσίασης της θεάς.
5. Ένας χαρακτηριστικός τρόπος για να δείξουμε πως κάτι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί είναι να ισχυριστούμε ότι αυτό θα γίνει μόνον αν αλλάξει η φυσική τάξη του κόσμου. Αυτός ο τρόπος έκφρασης λέγεται «σχήμα του αδυνάτου» και τον συναντάμε στο όρκο του Αχιλλέα (στ. 234-245). Μπορείτε να πείτε με δικά σας λόγια το νόημα αυτού του όρκου;
6. Το «σχήμα του αδυνάτου» χρησιμοποιείται συχνά και στη νεοελληνική μας παράδοση. Αφού διαβάσετε τα Παράλληλα Κείμενα, να επισημάνετε αυτόν τον τρόπο έκφρασης, να συγκρίνετε τα συγκεκριμένα χωρία με τον όρκο του Αχιλλέα και να τα αναλύσετε με λίγα λόγια. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός, Παράδοση].
7. *Προοικονομία* είναι η αφηγηματική τεχνική με την οποία ο ποιητής προετοιμάζει συστηματικά τα επεισόδια που θα ακολουθήσουν στην εξέλιξη της πλοκής του έργου. Αφού θυμηθείτε παραδείγματα *προοικονομίας* από την *Οδύσσεια* και τα συζητήσετε στην τάξη, να επισημάνετε ανάλογα παραδείγματα στους στ. 213-242.
8. Να επισημάνετε στο λόγο του Νέστορα (στ. 255-285) με ποιους τρόπους ο σεβάσμιος γέροντας προσπαθεί να κατευνάσει τα οξυμμένα πνεύματα των δύο αντιπάλων.

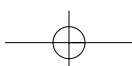

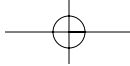

ραψωδία A 307-349

Η Χρυσήδα επιστρέφει στην πατρίδα της
και η Βρισηίδα οδηγείται στον Αγαμέμνονα
(ανάγνωση)

Στες πρύμνες του και στες σκηνές εγύρισ' ο Πηλείδης και οι σύντροφοί του οπίσω του με τον Μενoitιάδη· κι έριξ' ο Ατρείδης γρήγορο στην θάλασσαν καράβι με κουπηλάτες είκοσι κι επάνω εκατόμβην προς τον θεόν και ανέβασε την κόρην Χρυσήδα· και αρχηγός ο συνετός ανέβηκε Οδυσσέας.	310	Η ιστορία της Χρυσήδας τελειώνει
Κι ενώ στα πλάτη αρμένιζαν εκείνοι της θαλάσσης, ο Ατρείδης να καθαρισθούν παράγγειλε τα πλήθη· κι εκείνοι εκαθαρίζονταν και τ' αποπλύματ' όλα έριχναν μες στην θάλασσαν, και τέλειες εκατόμβες ταύρων κι ερίφων έκαιαν ακρόγιαλα του Φοίβου και ανέβαιν' ως τον ουρανόν καπνός ευωδιασμένος.	315	Καθαρμοί στο αχαικό στρατόπεδο
Τούτα ενεργούσαν στον στρατόν, και ασάλευτος ο Ατρείδης σ' ό,τι εφοβέρισε απ' αρχής να κάμει του Αχιλλέως είπε προς τον Ταλθύβιον και προς τον Ευρυβάτην, που ήσαν αυτοί κήρυκες και ακόλουθοι δικοί του:	320	Η Βρισηίδα
«Εις του Πηλείδη την σκηνήν αμέτε, του Αχιλλέως, και από το χέρι πάρετε την κόρην Βρισηίδα, και αν δεν την δώσει, με πολλούς θα έλθω να την πάρω εγώ· μ' αυτό χειρότερα θα ταραχθεί η ψυχή του».	325	
Είπε και τους ξαπόστειλε με δυνατές φοβέρες· άθελα εκείνοι παίρνοντας την άκραν της θαλάσσης στων Μυρμιδόνων τες σκηνές και τα καράβια φθάσαν.	330	
Καθήμενον εις την σκηνήν σιμά και στο καράβι τον ήβραν και να τους ιδεί δεν χάρηκε ο Πηλείδης. Τότε από φόβον κι εντροπήν εμπρός στον βασιλέα εκείνοι εμέναν άφωνοι και δεν τον ερωτούσαν· τους νόησε και «χαίρετε, ω κήρυκες», τους είπε, «αγγελιοφόροι του Διός και των θνητών ανθρώπων·	335	
ελάτ' εμπρός, δεν φταίτε σεις, ο Αγαμέμνων φταίει πόστειλε σας να πάρετε την κόρην του Βρισέως. Πάτροκλε διογέννητε, την κόρην έξω βγάλε και να την πάρουν δώσε την· και ας είναι αυτοί μαρτύροι προς τους θεούς, προς τους θνητούς και προς τον βασιλέα εκείνον τον σκληρόψυχον, αν ποτέ φθάσει ανάγκη από αχρείον όλεθρον να σώσω εγώ τους άλλους· τώόντι αυτός λυσομανεί με λογικά χαμένα	340	

και δεν γνωρίζει τα εμπρός να ιδεί και τα κατόπι,
 πώς να του μάχοντ' οι Αχαιοί γεροί σιμά στα πλοία». 345
 Και απ' την σκηνήν ο Πάτροκλος την κόρην Βρισηίδα
 έβγαλε και την έδωκε στα χέρια των κηρύκων,
 κι ευθύς εκείνοι γύρισαν στον Αχαιών τα πλοία,
 κι η ωραία κόρη εβάδιζε κατόπι λυπημένη·

ραψωδία Α 350-431α

Η συνάντηση Αχιλλέα – Θέτιδας

- Ο Αχιλλέας ετοιμάζει την εκδίκησή του
- Το αίτημα του Αχιλλέα στη μητέρα του
- Η υπόσχεση της Θέτιδας

«τέκνον, τί κλαίεις; τί δέ σε φρένας ίκετο πένθος;
 έξαύδα, μη κεϋθε νόω, ίνα είδομεν άμφω.»

(Α στ. 363-364)

Εικόνα 9. Η Θέτιδα παρηγορεί τον Αχιλλέα.
 Σχέδιο του Β. Genelli, 1840/1844 (αντίγραφο).

**Δέηση του Αχιλλέα
 και εμφάνιση της μητέρας του**

τότε ο Πηλεΐδης έκλαιγε και στ' ακρογιαλί μόνος 350
 καθημένος εκοΐταζε τ' απέραντα πελάγη
 και θερμοευχήθη της μητρός απλώνοντας τα χέρια:
 «Μητέρ', αφού κοντόχρονον με έχεις γεννημένον,
 έπρεπε καν ο βροντητής να μου χαρίσει ο Δίας 355
 τιμήν και αντίς ολότελα δεν μ' έχει αυτός τιμήσει·
 ιδού τώρα με ατίμασεν ο μέγας Αγαμέμνων,
 ότι μου άρπαξεν αυτός το δώρο μου και το 'χει».
 Είπε με δάκρυα και η σεπτή τον άκουσε μητέρα
 στα βάθη όπ' έμενε σιμά στον γέροντα γονέα

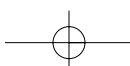
στ. 350-352 Μετά την αποχώρηση της Βρισηίδας ο Αχιλλέας απομακρύνεται μόνος στην άκρη της θάλασσας, όπου θρη-
 νώντας επικαλείται τη μητέρα του.

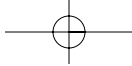
στ. 353 κοντόχρονον: σύμφωνα με το μύθο, ο Αχιλλέας θα πέθαινε νέος, πριν από τη λήξη του Τρωϊκού πολέμου. Αντι-
 στάθμισμα για τον πρόωγο θάνατο ήταν η τιμή που θα κέρδιζε ο ήρωας (βλ. στ. 354-355).

στ. 354 βροντητής: παραδοσιακό επίθετο του Δία, του θεού που κρατούσε τον κεραυνό. Πρβ. *Βροντοφόρος* (στ. 590),
 όπου το επίθετο χρησιμοποιείται ουσιαστικοποιημένο.

στ. 355 αντίς: η πρόθεση *αντί*, που συντάσσεται με όνομα, έχει μετατραπεί από το μεταφραστή σε επίρρημα (= αντί-
 θετα) και συντάσσεται με ρήμα: «τώρα όμως, αντίθετα, αυτός δε με έχει τιμήσει καθόλου».

στ. 359 Η Θέτιδα ήταν μια από τις Νηρηίδες, τις θυγατέρες του Νηρέα, του γέροντα της θάλασσας. Η θεά μετά τη γέν-

και σαν ομίχλη ανέβηκε μέσ' από τ' άσπρο κύμα. 360
 Στο πλάγι αυτού που έκλαιεν εκάθισεν η θεία,
 τον χάιδεψε, κατ' όνομα τον έκραξε και του 'πε:
 «Τι κλαις, παιδί μου, στην καρδιά ποια λύπη σ' ήβρε; Ειπέ μου
 ευθύς, μην το 'χεις μυστικό, κι εγώ να το γνωρίσω».

Κι ο Αχιλλεύς στενάζοντας της είπε: «Τα γνωρίζεις, 365 **Ο Αχιλλέας παραπονείται**
 τι απ' αρχής να σου τα ειπώ; Την πόλιν την αγίαν
 την Θήβην, που εβασίλευσεν ο μέγας Ηετίων,
 πατήσαμε, κι εφέραμεν εδώ τα λάφυρά της·
 κι ως έπρεπεν οι Αχαιοί τα μοιρασθήκαν όλα
 και του Ατρείδη edιάλεξαν την κόρην Χρυσηίδα· 370
 ο ιερέας έπειτα του μακροβόλου Φοίβου
 ο Χρύσης ήλθε στα γοργά των Αχαιών καράβια
 με λύτρα πλουσιοπάροχα την κόρην του να λύσει,
 και του θεού στο χέρι του τα στέφανα κρατώντας
 στο σκήπτρο επάνω το χρυσό επρόσπεσεν εις όλους 375
 τους Αχαιούς, αλλ' έξοχα στους βασιλείς Ατρείδες·
 τότε είπαν όλοι οι Αχαιοί τον γέροντ' ιερέα
 να σεβασθούν και τα λαμπρά λύτρα δεκτά να γίνουν·
 αλλά τούτο δεν έστερξεν ο Ατρείδης Αγαμέμνων,
 και τον απόδιωξε κακά με δυνατές φοβέρες· 380
 έφυγε ο γέρος με χολήν και τες ευχές του ο Φοίβος
 άκουσ' ευθύς, ότι ο θεός πολύ τον αγαπούσε·
 και στους Αργείους έριξε βέλος κακό, κι επέφταν
 σωρός τα πλήθη, ως του θεού τα βέλη ολού πετούσαν
 στο απέραντο στρατόπεδο των Αχαιών, και ο μάντις 385
 ο γνώστης μάς φανέρωσεν ό,τι του είπε ο Φοίβος·
 τότε ο θεός να ιλεωθεί συμβούλευσα εγώ πρώτος·
 με τούτο σφόδρα εθύμωσεν ο Ατρείδης κ' εσηκώθη
 και λόγον είπε φοβερόν, που είναι τελειωμένος.
 Κι οι Αχαιοί προβόδησαν με γρήγορο καράβι 390

νηση του Αχιλλέα εγκατέλειψε το θνητό σύζυγό της, τον Πηλέα, και ζούσε με τη θείκη υπόστασή της στα βάθη της θάλασσας. Όταν όμως η ποιητική ανάγκη το απαιτεί (π.χ. στ. 397) ο ποιητής τοποθετεί τη Θέτιδα στο παλάτι του Πηλέα στη Φθία.

στ. 360 σαν ομίχλη: παραμυθικό μοτίβο. Οι μορφές των παραμυθιών έρχονται στον πραγματικό κόσμο σαν ομίχλη και σιγά σιγά παίρνουν ανθρώπινη μορφή. Το ίδιο συμβαίνει και στα παραμύθια της Ανατολής (π.χ. στο λυχνάρι του Αλαντίν). Εδώ χρησιμοποιείται η ομίχλη για τον πρόσθετο λόγο ότι πρόκειται για θεότητα της θάλασσας και επειδή οι υδρατμοί που ανεβαίνουν από τη θάλασσα δίνουν την εντύπωση ανθρώπινης μορφής σε κάποιον που βρίσκεται σε απόσταση.

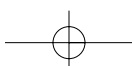
στ. 367 Θήβη: πόλη της Μυσίας κοντά στην Τροία. Βασιλιάς της ήταν ο Ηετίωνας, ο πατέρας της Ανδρομάχης, γυναίκας του Έκτορα. Την πόλη κυρίευσε ο Αχιλλέας, σκοτώνοντας το βασιλιά και τους επτά γιους του (βλ. Z 395 κ.εξ. και Z 413 κ.εξ.). Τότε αιχμαλωτίστηκε και η Χρυσηίδα, που ήταν σε επίσκεψη στη Θήβα (πρβ. σχόλ. στ. 185).

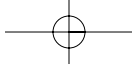
στ. 376 έξοχα: κυρίως, πιο πολύ.

στ. 383-384 βέλος κακό... τα βέλη ολού πετούσαν: ο λοιμός, που τον προκαλούσαν τα βέλη του θεού, απλωνόταν παντού, σε όλες τις κατευθύνσεις του στρατοπέδου.

στ. 385-386 ο μάντις... ό,τι του είπε ο Φοίβος: ο ομηρικός άνθρωπος πίστευε ότι ο θεός αποκάλυπτε στο μάντη το θέλημά του και εκείνος το εξηγούσε στη συνέχεια με το χρησμό του.

στ. 387 να ιλεωθεί: να εξευμενιστεί ο θεός (πρβ. σχόλ. στ. 101).

και προσφορές για τον θεόν την κόρην εις την Χρύσην,
 αλλ' από τώρ' απ' την σκηνήν την κόρην του Βρισέως,
 δώρο σ' εμέ των Αχαιών, οι κήρυκες μου επήραν·
 και, αν δύνασαι, προστάτευσε συ το καλό παιδί σου·
 ανέβα ευθύς στον Όλυμπον και πρόσπεσε στον Δία, 395
 αν χάριν του 'καμες ποτέ με λόγον ή με έργον·
 συχνά στο σπίτι του πατρός σ' άκουσα να καυχάσαι
 ότι τον μαυροσύννεφον Κρονίδην εσύ μόνη
 των αθανάτων έσωσες απ' όλεθρον αχρείον, 400
 όταν οι άλλοι Ολύμπιοι επήγαν να τον δέσουν,
 η Ήρα με την Αθηνάν και ο Ποσειδών ακόμη,
 και συ, θεά, τον λύτρωσες που φώναξες αμέσως
 τον μέγαν εκατόγχειρον στες κορυφές του Ολύμπου·
 απ' τους θεούς Βριάρεως, και απ' τους θνητούς Αιγαίων
 λέγεται και στην δύναμιν περνά και τον πατέρα· 405
 μ' έπαρσιν κάθισεν αυτός στο πλάγι του Κρονίδη,
 και από τον φόβον του οι θεοί δεν έδεσαν τον Δία.
 Τα γόνατά του αγκάλιασε και τούτα ενθύμισέ του,
 στους Τρώας ίσως βοηθός θελήσει αυτός να γίνει,
 και ακρόγιαλα τους Αχαιούς να κλείσει προς τες πρύμνες 410
 να σφάζονται για να χαρούν τον βασιλιά τους όλοι.
 Να μάθει και ο κραταιός Ατρείδης Αγαμέμνων
 πόσο ετυφλώθη ν' αφηφά των Αχαιών τον πρώτον».

Η Θέτιδα θα μεσολαβήσει
 στον Δία

Και δάκρυα χύνοντας πολλά του απάντησεν η Θέτις:
 «Υιέ μου, τι σ' ανάσταινα τον πικρογεννημένον; 415
 Άλυπος καν και αδάκρυτος να κάθοσουν στες πρύμνες,
 αφού δεν θέλ' η μοίρα σου πολύν καιρόν να ζήσεις·
 αλλ' είσαι και ολιγόζωος και πίκρες ποτισμένος
 σαν κανείς άλλος· άμοιρα στο σπίτι σ' εγεννούσα·
 κι εγώ τον λόγον σου να ειπώ του βροντοφόρου Δία, 420

στ. 397 κ.εξ. Η Ήρα, η Αθηνά και ο Ποσειδώνας, οι οποίοι είναι τώρα με το μέρος των Αχαιών, είχαν συνωμοτήσει κάποτε εναντίον του Δία. Ο μύθος αυτός δεν παραδίδεται από άλλη πηγή και μάλλον δημιουργείται εδώ από τον ποιητή, ώστε ο Δίας να χρωστά ευγνωμοσύνη στη Θέτιδα.

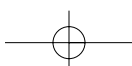
στ. 398 μαυροσύννεφον: επίθετο του Δία (= αυτός που τον καλύπτουν μαύρα σύννεφα). Αλλού *νεφελοσυνάκτης* (στ. 512, 561 κ.α., πρβ. σχόλ. στ. 354).

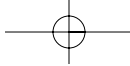
στ. 403-404 Οι εκατόγχειρες ήταν τρεις, ο Βριάρεως, ο Γύης και ο Κόττος. Συχνά αναφέρονται στο έπος διαφορές στα ονόματα που έδιναν οι θεοί και σε εκείνα που έδινε η γλώσσα των ανθρώπων: π.χ. τον ποταμό της τρωικής πεδιάδας οι θεοί τον ονόμαζαν *Ξάνθο*, ενώ οι άνθρωποι *Σκάμανδρο* (Υ 73-74). Ίσως η διαφοροποίηση αυτή δείχνει μια τάση διαχωρισμού του θεϊκού από τον ανθρώπινο κόσμο και τρόπο σκέψης.

στ. 408 τα γόνατά του αγκάλιασε: στην τυπική στάση ικεσίας ο ικέτης με το ένα χέρι του άγγιζε το πηγούνι του προσώπου που ικέτευε και με το άλλο τού αγκάλιαζε τα γόνατα (πρβ. στ. 501 κ.εξ.).

στ. 415 κ.εξ. Η Θέτιδα ως θεά γνωρίζει ότι για τον Αχιλλέα είναι δοσμένο από τη μοίρα του να ζήσει λίγο (βλ. σχόλ. στ. 353), γι' αυτό τον χαρακτηρίζει *πικρογεννημένον* (= γεννημένος για να δοκιμάζει πίκρες). Ως αντάλλαγμα, λοιπόν, για τη λίγη ζωή που του έχει δοθεί από την κακή μοίρα του (*άμοιρα*, στ. 419) θα έπρεπε να κάθεται στα καράβια του χωρίς λύπες και χωρίς δάκρυα.

στ. 420 βροντοφόρος: στο πρωτότυπο *τερπικέραννος* = αυτός που *τέρπεται*, που χαίρεται με τους κεραυνούς (πρβ. σχόλ. στ. 354).

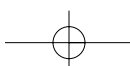

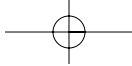
στον χιονισμένον Όλυμπον θα υπάγω, αν θα μ' ακούσει·
 συ ωστόσο από τον πόλεμον τραβήξου και στες πρύμνες
 ησύχαζε, των Αχαιών να δείξεις τον θυμόν σου·
 και ο Δίας στον Ωκεανόν, που τον καλούν οι θείοι
 Αιθίοπες κατέβη χθες και όλ' οι θεοί μαζί του· 425
 και μετά ημέρες δώδεκα στον Όλυμπον θα γύρει,
 και τότε στα χαλκόστρωτα θ' ανέβω δώματά του,
 να του προσπέσω ταπεινά κι ελπίζω να μ' ακούσει.
 Είπε κι εκεί τον άφησε περίσσια χολωμένον,
 οπού την ομορφόζωνην του επήραν κορασίδα 430
 δυναστικώς.

Εικόνα 10. Πηλεΰς και Θέτις, του Ν. Εγγονόπουλου, 1976. Συλλογή Ε. Εγγονοπούλου.

- στ. 425 Αιθίοπες:** οι Αιθίοπες ήταν μυθικός λαός που, όπως μαρτυρεί και το όνομά τους, ήταν μελαφοί. Κατοικούσαν στα δύο άκρα της γης (βλ. *Οδύσσεια*, α 27 κ.εξ.), κοντά στον Ωκεανό, αφού σύμφωνα με την ομηρική αντίληψη η γη ήταν επίπεδη και την περιέβαλλε ο ποταμός Ωκεανός. Οι Αιθίοπες ήταν ευσεβείς και αγαπητοί στους θεούς, γι' αυτό χαρακτηρίζονται *θείοι* (στ. 424).
- στ. 426 ημέρες δώδεκα:** υπολογίζονται από τη μέρα που μιλάει η Θέτιδα. Ο αριθμός είναι τυπικός (βλ. σχολ. στ. 54).
- στ. 427 χαλκόστρωτα:** στο παλάτι του Δία το πάτωμα είχε επένδυση από χαλκό, όπως και το ανάκτορο του Αλκίνοου (*Οδύσσεια*, η 38 κ.εξ.). Το επίθετο είναι κοσμητικό και θέλει να δηλώσει τον πλούτο και την πολύτιμη κατασκευή.
- στ. 431 δυναστικώς:** με τη βία, χωρίς τη θέλησή του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

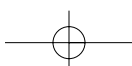
Η προσευχή του Τηλέμαχου

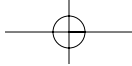
«Τράβηξε κι ο Τηλέμαχος αλάργα στ' ακρογιαλί
κι αφού στο κύμα νίφτηκε στην Αθηνά δεόνταν·
“Άκου με, αθάνατη θεά, που χτες στο σπίτι μου ήρθες
και μου 'πες στο θαμπό γιαλό να τρέξω με καράβι,
να μάθω του πατέρα μου το γυρισμό, που λείπει
χρόνια στα ξένα. Κι οι Αχαιοί μου φέρνουν όλο εμπόδια
κι οι φαντασμένοι πιο πολύ μνηστήρες απ' τους άλλους”.
Έτσι δεήθη κι ήρθε εντύς η Αθηνά κοντά του
μοιάζοντας με το Μέντορα σ' όλα, φωνή και σώμα,
κι έτσι με λόγια πεταχτά του 'δωσε θάρρος κι είπε».

(Οδύσσεια β 260-269, μτφρ. Ζ. Σίδερης,
εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα χ.χ.)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ Ή ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Ποιο είναι το αίτημα του Αχιλλέα και γιατί η Θέτιδα είναι η πιο κατάλληλη θεότητα για να το μεταφέρει στον Δία; Πώς αντιδρά η Θέτιδα στο αίτημα του γιου της, τι του υπόσχεται και τι τον προτρέπει να κάνει; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.
2. Συγκρίνοντας την εικόνα που παρουσιάζει ο Αχιλλέας στη συνάντηση με τη μητέρα του (στ. 350-430) με την εικόνα που σχηματίσατε γι' αυτόν κατά τη φιλονικία του με τον Αγαμέμνονα στη συνέλευση των Αχαιών (στ. 122 κ.εξ.), ποιες διαφορές παρατηρείτε; Να στηρίξετε την απάντησή σας με χωρία του κειμένου.
3. Μελετώντας τους λόγους του Αχιλλέα (στ. 353-357 και 365-413), τι συμπεραίνετε για την αξία της τιμής στην ομηρική κοινωνία; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο.
4. Προσέξτε την παρουσία της Θέτιδας στο πλαίσιο της αντίληψης περί *ανθρωπομορφισμού* των θεών (βλ. ερώτηση 4 στην προηγούμενη ενότητα) και σημειώστε ποια στοιχεία της συμπεριφοράς της είναι ανθρώπινα και ποιες ιδιότητές της παραμένουν θεϊκές. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Σε ποια σημεία της ενότητας ο ποιητής χρησιμοποιεί τις αφηγηματικές τεχνικές της *προοικονομίας* (τι προοικονομείται κάθε φορά;) και της *επιβράδυνσης*; Τι πετυχαίνει με τη χρήση τους απέναντι στον Αχιλλέα και απέναντι στον ακροατή του έπους;
6. Να συγκρίνετε τις προσευχές του Αχιλλέα (στ. 353-357), του Χρυσή (στ. 37-42) και του Τηλέμαχου (βλ. Παράλληλο κείμενο). Προσέξτε επίσης το σκηνικό χώρο όπου γίνονται οι προσευχές και τι ακολουθεί αμέσως μετά. Να σημειώσετε τις ομοιότητες και να δικαιολογήσετε τις διαφορές. Τι παρατηρείτε;

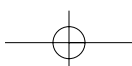
ραψωδία A 431β-493

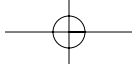
Η Χρυσήδα παραδίδεται στον πατέρα της
Επιστροφή της αποστολής με επικεφαλής τον Οδυσσέα
στο στρατόπεδο των Αχαιών
(ανάγνωση)

Αλλ' έφθανεν ο ισόθεος Οδυσσέας
στην Χρύσην όπου έφερεν την θείαν εκατόμβην·
κι όταν εμπήκε στο βαθύ λιμάνι το καράβι,
μάζωξαν όλα τα πανιά και τ' αποθέσαν κάτω,
τα ξάρτια λύσαν κι έβαλαν στην θήκην το κατάρτι, 435
έφεραν μέσα στ' άρασμα με τα κουπιά το πλοίον,
και τα προυνόσχοιν' έδεσαν κι ερίζαν τες αγκύρες,
και εβγήκαν έξω στην στεριά και μέσ' απ' το καράβι
την εκατόμβην έβγαλαν του μακροβόλου Φοίβου,
και απ' όλους βγήκεν ύστερη του Χρύση η θυγατέρα. 440
Την κόρην ο πολύγνωμος οδήγησε Οδυσσέας
εις τον βωμόν και του πατρός την έδωσε και του 'πε:
«Ω Χρύση, ο μέγας μ' έστειλεν Ατρείδης Αγαμέμνων
την κόρην να σου φέρω εδώ και θείαν εκατόμβην,
να τον εξιλεώσομε, του Φοίβου να προσφέρω, 445
πο 'βαλε εις πολυστένακτες οδύνες τους Αργείους».
Είπε και του την έδωσε την ακριβή του κόρην·
εδέχθη αυτός και χάρηκε· κι ευθύς την εκατόμβην
εις τον καλόκτιστον βωμόν ολόγυρ' αραδιάσαν
και αφού εχερονίφθηκαν κι επήραν το κριθάρι, 450
ψηλά τα χέρια σήκωσεν ο Χρύσης κι εδεήθη:
«Άκουσέ με, αργυρότοξε, της Χρύσης και της θείας
Κίλλας υπέρμαχε θεέ, ω κύριε της Τενέδου,
ως έδωκας ακρόασιν εις τες ευχές μου πρώτα,
κι επλήγωσες τους Αχαιούς κι ετίμησες εμένα, 455
αυτή μου πάλι ευδόκησε να γίν' η επιθυμία,
απ' το κακό θανατικό τους Δαναούς ω σώσε!».
Είπε, και ο Φοίβος άκουσε, κι εδέχθη την ευχή του.
Τότε αφού κάμαν τες ευχές κι ερίζαν το κριθάρι,
των σφακτών στρέψαν τους λαιμούς, τα έσφαξαν, τα γδάραν, 460
τα μεριά κόψαν, με διπλό κνισάρι τα σκεπάσαν
κι επάνω τους ωμά 'βαλαν κομμάτια και στες σχίζες
λαμπρό κρασί τα εράντιζε και τα 'καιεν ο γέρος
και τα πεντόσουβλα σιμά τ' αγόρια τού κρατούσαν·
και αφού καήκαν τα μεριά κι εγεύθηκαν τα σπλάχνα, 465

Άφιξη της πρεσβείας
στη Χρύσα

Θυσίες και προσευχές
στον Απόλλωνα

ελιάνισαν τα επίλοιπα, τα πέρασαν στες σούβλες,
 και αφού με τέχνην τα ἕψησαν, ἀπ' την φωτιά τα ἐπήραν
 και ἀμ' ἀπ' τον κόπον ἔπαυσαν κι ετοίμασαν το γεῦμα,
 ἐτρώγαν κι ὄλ' ἰσόμοιρα χαρήκαν το τραπέζι·
 και ἅμα ἐφάγαν κι ἐπίαν ὅσ' ἤθελε ἡ ψυχὴ τους, 470
 ξέχειλο ἐβάλαν το κρασί τ' ἀγόρια στους κρατήρες
 κι ἔδωκαν σ' ὅλους ἀπαρχές στα ὀλόγεμα ποτήρια,
 κι ἐξελεῶναν τους θεοὺς με ἄσματα ὀλημέρα
 καλόν παιάνα ψάλλοντας των Ἀχαιῶν τ' ἀγόρια
 και ὁ μακροβόλος ἄκουε κι εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ του· 475
 και ὁ ἥλιος ἅμα ἐβύθισε και ἦλθε το σκοτάδι,
 στου πλοίου τα πρυμνόσχοινα κοιμήθηκαν πλησίον·
 και ἅμα ἐρόδιζ' ἡ αὐγὴ, ἀφήκαν το λιμάνι
 στων Ἀχαιῶν το ἀπέραντο στρατόπεδο να γύρουν·
 και πρίμον τους ἀπόστειλε ὁ μακροβόλος Φοῖβος· 480
 τότε ἄπλωσαν τα κάτασπρα πανιά τους στο κατάρτι,
 κι ὁ ἄνεμος τα φούσκωνε, κι ὡς πηγαινε το πλοῖον
 εἰς την καρῖνα ὀλόγυρα το μαῦρο κύμα ἠχούσε
 κι ἔκοβε δρόμον γρήγορο στο κύμα το καρᾶβι·
 στων Ἀχαιῶν το ἀπέραντο στρατόπεδο ἅμα ἐφθάσαν, 485
 ἐτράβηξαν εἰς την στεριά τ' ὀλόμαυρο καρᾶβι
 ψηλά στην ἄμμον κι ἐβάλαν στυλώματα ἀποκάτω
 και στες σκηνές ἐσκόρπισαν ἐκείθε και στες πρύμνες.
 Ὡστόσο ἐκεῖνος θύμωνε σιμά στα γοργά πλοῖα
 ὁ φτεροπόδης διογενῆς Πηλεΐδης Ἀχιλλέας· 490
 δεν πηγαινε στην σύνοδον, ὅπου δοξάζοντ' ἄνδρες,
 οὔτε στον πόλεμον, και αὐτοῦ βαρῦλυπ' ἡ καρδιά του
 ἐλαχταροῦσε την βοήν, την φλόγα του πολέμου.

Επιστροφή από τη Χρῦσα

ραψωδία A 494-612

Σκηνές από τον Ὀλυμπο

- Η Θέτιδα πραγματοποιεῖ την υπόσχεσή της
- Ο Δίας συγκατανεύει. Η «βουλή» του Δία
- Η αντίδραση της Ἥρας
- Οι σχέσεις των θεῶν

Ο Δίας υπόσχεται στη Θέτιδα

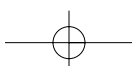
«Ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
 ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
 κρατὸς ἀπ' ἀθανάτιοι· μέγαν δ' ἐλέλιξεν
 Ὀλυμπον.»

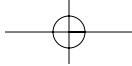
(A 528-530)

Η κενεσία της Θέτιδας

Ἐφεξε ἡ δωδέκατη αὐγὴ, και οἱ θεοὶ γυρίζουν
 στον Ὀλυμπον κι ἐβάδιζεν ἐμπρός τους ὁ Κρονίδης

495

και η Θέτις το παράγγελμα δεν ξέχανε του υιού της
 και της θαλάσσης έσχισε τα κύματα κι εβγήκε
 και ανέβη τα χαράματα στ' Ολύμπου τον αιθέρα.
 Εύρηκε τον βροντόφωνον Κρονίδαην καθισμένον
 μόνον στην άκραν κορυφήν του πολυλόφου Ολύμπου, 500
 εμπρός του εκάθισε η θεά και με τ' αριστερό της
 του έπιασε τα γόνατα, με τ' άλλο το πηγούνι,
 κι έλεγεν ικετεύοντας στον ύψιστον Κρονίδαην:
 «Δία πατέρ', αν κάποτε με λόγον ή με έργον
 σ' έχω ωφελήσει, ευδόκησε σ' αυτό να με εισακούσεις· 505
 τον ολιγοημερότατον υιόν, αχ! τίμησέ μου·
 ιδέ πώς τον ατίμασεν ο μέγας Αγαμέμνων,
 οπού του άρπαξεν αυτός το δώρο του και το 'χει.
 Δικαιώσέ τον καν εσύ, πάνσοφε Ολύμπιε Δία,
 στους Τρώας νίκες δώρησε ωσότου το παιδί μου, 510
 να δικαιώσουν οι Αχαιοί να τον υπερδοξάσουν».

Και απάντησιν δεν έδωκεν ο νεφελοσυνάκτης
 κι ώραν πολλήν εσώπαινε· και η Θέτις του κρατούσε
 ως απ' αρχής τα γόνατα και πάλιν τον ερώτα:
 «Άσφαλτην δώσ' μου υπόσχεσιν μ' εκείνο σου το νεύμα 515
 ή αρνήσου· τι θα φοβηθείς; Θέλω να μάθω μόνον,
 αν είμαι το εξουθένωμα των αθανάτων όλων».

Με βάρος της απάντησεν ο νεφελοσυνάκτης: Η απάντηση του Δία
 «Ω! τι κακό! να οργισθώ της 'Ηρας θα με βάλεις,
 όταν με λόγια υβριστικά πικρά θα με κεντήσει· 520
 και χωρίς λόγον πάντοτε μου κλαίεται και λέγει
 εμπρός εις όλους τους θεούς πως βοηθώ τους Τρώας,
 αλλά συ φύγε ευθύς μη σε νοήσ' η 'Ηρα
 και άφες σ' εμέ την μέριμναν σ' αυτό να δώσω τέλος·
 και ιδού, για να βεβαιωθείς την κεφαλήν θα σκύψω· 525
 σημάδι τούτο αλάθευτο στους αθανάτους έχω·
 τι ό,τι με της κεφαλής το σκύψιμο κηρύξω
 δεν απατά, δεν παίρνεται οπίσω και θα γίνει».

Είπε, τα μαύρα φρύδια του χαμήλωσε ο Κρονίδαης·
 έκλινε από τ' αθάνατο κεφάλι του κυρίου 530
 η θεία κόμη και ο μανός ο Όλυμπος εσείσθη.

στ. 499 βροντόφωνος: επίθετο του Δία, όχι μόνο γιατί είχε βροντώδη φωνή αλλά και επειδή είχε σχέση με τη βροντή, ως κύριος του κεραυνού (πρβ. σχόλ. στ. 354, 398 και 420).

στ. 501 κ.εξ. Πρβ. σχόλ. στ. 408.

στ. 506 ολιγοημερότατον: βλ. σχόλ. στ. 353 και στ. 354-355.

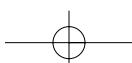
στ. 511 υπερδοξάσουν: να τον ικανοποιήσουν αποδίδοντάς του πολλές τιμές.

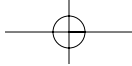
στ. 515 άσφαλτην... νεύμα: δώσε μου σίγουρη υπόσχεση και επιβεβαίωσε τη με ένα σου νεύμα (βλ. στ. 525-528).

στ. 517 το εξουθένωμα των αθανάτων όλων: η πιο περιφρονημένη ανάμεσα στους θεούς. Η Θέτιδα, σε περίπτωση που δεν ικανοποιηθεί το αίτημά της, θα το θεωρήσει δείγμα περιφρόνησης προς το πρόσωπό της.

στ. 525-528 Η επίσημη επιβεβαίωση της υπόσχεσης του Δία δίνεται με το κούνημα της κεφαλής του θεού προς τα κάτω.

στ. 531 ο μανός: ο σταθερός, αυτός που δεν κουνιέται εύκολα.

Αυτά ἔπαν κι εχωρίσθηκαν· απ' τον ακτινοβόλον
 Ὀλυμπον κείνη ἐπήδησε στῆς θάλασσας τα βάρη,
 και ο Δίας προς το δῶμα του· κι εμπρός εἰς τον πατέρα
 ὄλ' οι θεοὶ σηκώθηκαν· ουδέ να προχωρήσει 535
 κανεὶς ἐπρόσμενε ἀλλ' ὀρθοὶ τον προὔπαντήσαν ὅλοι·
 κι ἐκάθισε στον θρόνον του· και ὅτι πρῶτα ἡ Θέτις
 ἡ κόρη ἡ ἀργυρόποδη του γέρου τῆς θαλάσσης,
 εἶχε μ' αὐτόν συνακουσθεὶ, δεν ξεφυγε τῆς Ἥρας,
 και ἀρχισε πειραχτικά να λέγει προς τον Δία: 540
 «Ποια θεὰ πάλι, ὦ δολερέ, με σένα εσυνακούσθη;
 Σ' ἀρέσει πάντοτε μακρὰν ἀπὸ ἐμὲ να κρῖνεις,
 ν' ἀποφασίζεις μυστικά· δεν σου ἔδωσε ἡ καρδιά σου
 τίποτε ἀπ' ὅσα σκέπτεσαι σ' ἐμὲ να φανερώσεις». 545
 Σ' αὐτὴν ἀντεῖπε των θεῶν και ἀνθρώπων ὁ πατέρας:
 «Ἥρα, μη ἐλπῖσεις ὅλους μου τους στοχασμοὺς να μάθεις,
 δεν θα τους ἔβρεις εὐκόλα, και ἀς εἶσαι ὁμόκλινὴ μου,
 ἀλλ' ὅ,τι ἀρμόζει ν' ἀκουσθεὶ, κανεὶς δεν θα γνωρίσει
 ἢ των θεῶν ἢ των θνητῶν, πρὶν συ το μάθεις πρῶτα· 550
 ἀλλ' ὅ,τι ἐγὼ ἀνάμερα των ἀθανάτων θέλω
 να στοχασθῶ, μη το ἐρωτᾶς, μη θέλεις να ἐξετάζεις».

Και ἡ μεγαλόφθαλμη θεὰ του ἀπάντησεν, ἡ Ἥρα:
 «Ὅποιον λόγον, πρόφερες, σκληρότατε Κρονίδη;
 ἔχω καιρόν π' οὔτε ρωτῶ, οὔτ' ἐξετάζω πλέον,
 ἀλλ' ὅσα θέλεις ἤσυχος ὁ νους σου κρῖνει μόνος· 555
 ἀλλὰ φοβούμαι τώρα μη του γέρου τῆς θαλάσσης
 ἡ κόρη σε ξεπλάνεσε, ὅτι πρῶτὴν εἶδα
 σιμά σου ἐκεῖ τα γόνατα κλιτὴ να σου ἀγκαλιάζει,
 και θα τῆς ἔστερξες τιμὴν να δώσεις του Ἀχιλλέως
 και ν' ἀφανίσεις Ἀχαιοὺς πολλοὺς ἐκεῖ στα πλοῖα». 560

Και ὁ Δίας τῆς ἀπάντησε ὁ νεφελοσυνάκτης:
 «Στιγμὴ δεν παύεις, ὦ κακὴ, να με παραμονεύεις·
 ἀλλὰ δεν βγάζεις τίποτε και πλέον μισητὴ μου
 θα γίνεις και θα λυπηθεῖς χειρότερα· κι ἀν εἶναι
 το πράγμα ὡς ἔλεγες, θα πει που αὐτό σ' ἐμένα ἀρέσει. 565
 Ἀλλὰ κάθου και σῶπαινε, στον λόγον μου ὑποτάξου,
 δεν θα σε σώσουν, πίστευσε, ὄλ' οι θεοὶ του Ὀλύμπου,

στ. 534 και ὁ Δίας προς το δῶμα του: ἐννοεῖται ἐπήγε.

στ. 535-536 Ἡ ἐκδήλωση σεβασμοῦ προς τον Δία διατυπώνεται με ἐμφαση, θετικὰ και ἀρνητικὰ: «ουδέ... ἐπρόσμενε, ἀλλ' ὀρθοί... προὔπαντήσαν ὅλοι» (σχῆμα παραλληλίας).

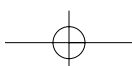
στ. 538 ἀργυρόποδη: που ἔχει τα πόδια κάτασπρα, λαμπερά, ὅπως το ἀσῆμι.

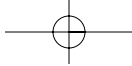
στ. 539 συνακούγομαι: συμφωνῶ με κάποιον για κάτι.

στ. 543 δεν σου ἔδωσε ἡ καρδιά σου: δε θέλησες.

στ. 548 ὅ,τι ἀρμόζει ν' ἀκουσθεὶ: ἡ Ἥρα μπορεῖ να μάθει πρῶτὴ ὅ,τι μπορεῖ να πληροφορηθεῖ οποιοσδήποτε ἄλλος, ἀθάνατος ἢ θνητός. Ὁ Δίας, ὠστόσο, ἔχει το δικαίωμα να κρατᾶει κάποιες σκέψεις του κρυφές, χωριστὰ (ἀνάμερα, στ. 550) ἀπὸ τους ἄλλους θεοὺς.

στ. 558 κλιτὴ: σκυμμένη, γονατιστή.

αν τούτ' απλώσω εγώ σ' εσέ τ' ανίκητά μου χέρια».

Είπε και η μεγαλόφθαλμη φοβήθηκεν η Ήρα
 και την καρδιά της σφίγγοντας καθήμενη εβουβάθη· 570
 κι όλ' οι θεοί λυπήθησαν στο δώμα του Κρονίδα·
 τότε βοηθός εις την γλυκιά μητέρα του την Ήραν
 ο Ήφαιστος, ο ένδοξος τεχνίτης, σ' όλους είπε:

«Κακό θα είναι αβάστακτο τώντι σεις οι δύο
 να ερίζετε για τους θνητούς και μες στους αθανάτους 575
 να οχλοβοείτε φοβερά· και της καλής τραπέζης
 όλ' η ευφροσύνη εχάθηκεν, αφού νικάν τ' αχρεία,
 και της μητρός μου θα ΄λεγα, που το εννοεί και μόνη,
 εις τον γλυκόν πατέρα μου να είναι καλή, μη πάλιν
 θυμώσει και την τράπεζαν μας βάλει επάνω-κάτω· 580
 να θέλει μας κατρακυλά απ' το θρονί μας όλους
 ο Βροντητής, στην δύναμιν περίσσι' ανώτερός μας.
 Αλλά με λόγια μαλακά να τον καταπραΰνει
 κι ο Βροντοφόρος ίλεως, θαρρώ, σ' εμάς θα γίνει».

Είπ' επετάχθη κι έβαλε το δίκουπο ποτήρι, 585
 στο χέρι της αγαπητής μητρός του και της είπε:
 «Υπόμεινε, μητέρα μου, και βάστα αν και θλιμμένη,
 μήπως εμπρός στα μάτια μου δαρθείς, γλυκιά μητέρα·
 και τότε δεν θα δυνηθώ ποσώς να σε βοηθήσω
 ο θλιβερός· αντίσταση δεν έχει ο Βροντοφόρος· 590
 άλλη φορά το ετόλμησα, και αυτός από τον πόδα
 μ' έπιασε και μ' απόλυσε του Ολύμπου απ' το κατώφλι.
 Ολημερίς εγύριζα, και ο ήλιος είχε δύσει
 όταν στην Λήμνον έπεσα κοντά να βγει η ψυχή μου·
 και άνθρωποι Σίντιες εκεί με περιποιήθηκαν». 595

Και χαμογέλασε η θεά, η Ήρα η λευκοχέρα
 και απ' το παιδί της έλαβε γελώντας το ποτήρι
 και γλυκό νέκταρ παίρνοντας απ' τον κρατήρα εκείνος
 δεξιά κερνούσε ολόγυρα τους άλλους αθανάτους·
 τότε οι μακάριοι θεοί τα γέλια δεν κρατούσαν 600
 να βλέπουν και τον Ήφαιστον να υπηρετεί το δώμα·
 αυτού ετρώγαν κι έπιναν ολήμερα ως το δείλι,
 κι όλες χαρήκαν οι καρδιές το ισόμοιρο τραπέζι,
 του Φοίβου ακόμη την λαμπράν κιθάραν και τες Μούσες
 ως έψαλναν καλόφωνα με την σειράν τους όλες· 605

Παρέμβαση του Ήφαιστου

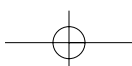
Αποκατάσταση της ηρεμίας.
Συμπόσιο των θεών

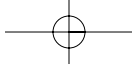
στ. 577 νικάν τ' αχρεία: επικρατεί το κακό, δηλαδή οι καβγάδες και η αναταραχή.

στ. 585 δίκουπο ποτήρι: ποτήρι που ήταν κοίλο και από τις δύο πλευρές και είχε τον πυθμένα στη μέση, σαν δυο ποτήρια κολλημένα πάτο με πάτο. Τέτοια ποτήρια έχουν βρεθεί στην Κύπρο, στην Κρήτη και σε άλλα μέρη της Ελλάδας.

στ. 581 μας κατρακυλά: ο Ήφαιστος έχει γνωρίσει τη βίαιη συμπεριφορά του Δία (στ. 591 κ.εξ.). Κάποτε ο πατέρας των θεών τον πέταξε από τον Όλυμπο και έπειτα από εναέρια τροχιά έπεσε στη Λήμνο, της οποίας οι κάτοικοι ονομάζονταν Σίντιες. Εκεί υπήρχε ηφαίστειο στο όρος Μόσυχλος, κέντρο λατρείας του θεού της φωτιάς.

στ. 604 του Φοίβου: η ραψωδία άρχισε με την εικόνα του Απόλλωνα ως θεού τιμωρού με φαρέτρα και βέλη. Εδώ έχουμε την εντελώς αντίθετη εικόνα του: είναι ο θεός της μουσικής, που συνοδεύει με την κιθάρα του το τραγούδι των Μουσών.

κι άμα του ήλιου βύθισε το φως, καθείς επήγε
να κοιμηθεί στο δώμα του, που ο Ξακουστός τεχνίτης
του εποίησεν ο Ήφαιστος με την σοφήν του γνώση.
Εκίνησε και ο βροντητής Ολύμπιος κι ανέβη
στην κλίνην που αναπαύονταν όσες φορές ο ύπνος
τον εκυρίευε ο γλυκός· αυτού κοιμήθη ο Δίας
και η χρυσόθρονη θεά, η Ήρα στο πλευρό του.

610

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

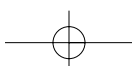
Μια παλιά ιστορία για τον Δία και τη Θέτιδα

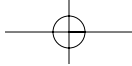
«[...] Σαν ο Δίας κι ο λαμπρός ο Ποσειδώνας
ποιος θα σμίξει με τη Θέτη συνορίσαν,
θέλοντάς την ο καθένας για γυναίκα
να την έχει πανώρια· κι ο καημός τους
είχε αφώσει· μα τ' αθάνατα τα φρένα
των θεών δεν τους αφήσαν να τη σμίξουν,
το προφήτεμα σαν άκουσαν. Η Θέμη,
η σωστή τους ορμηνεύτρα, ανάμεσά τους
ριζικόγραφο τους λάλησε πως ήταν
η θεά να κάμει γιον η πελαγίσια
πιο μεγάλο βασιλιά από τον πατέρα. [...]»
“[...] Μ' αφήστε τα πια τούτα·
και θνητώνε στρώμα ας λάχει και το γιο της
να πεθαίνει ας δει στους χτύπους του πολέμου,
του Άρη εκείνον στων χειρών τη μπόρεση όμοιον
κι αστραπής στων ποδαριών του τη γοργάδα” [...]».

(Πίνδαρος, *Ισθμιόνικος* 8, 45-55, μτφρ. Π. Λεκατσάς,
εκδ. Δίφρος, Αθήνα χ.χ.)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ Ή ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Στην ενότητα αυτή ο ποιητής παρουσιάζει σκηνές από την κατοικία των θεών στον Όλυμπο. Με κριτήριο το **χώρο** και το **σκηνικό**, να χωρίσετε την ενότητα σε σκηνές και στη συνέχεια κάθε σκηνή, αν είναι δυνατόν, να τη χωρίσετε σε επεισόδια με κριτήριο τα **πρόσωπα** που συμμετέχουν. Πιο συγκεκριμένα, να σημειώσετε: α) τους στίχους κάθε σκηνής και επεισοδίου, β) τα πρόσωπα που δρουν κάθε φορά και γ) να δώσετε από έναν τίτλο σε κάθε σκηνή ή επεισόδιο.

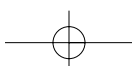

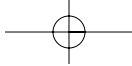

2. Ποια υπόσχεση έδωσε ο Δίας στη Θέτιδα και με ποιον τρόπο την καθυσέχασε ότι η υπόσχεσή του θα πραγματοποιηθεί οπωσδήποτε;
3. Η σκηνή στο παλάτι του Δία (συνέλευση των θεών, σύγκρουση Δία και Ήρας) παρουσιάζει κάποιες αντιστοιχίες με την αγορά των Αχαιών και τη σύγκρουση του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα που μελετήσατε στις προηγούμενες ενότητες της ραψωδίας Α. Να συγκρίνετε τις δύο σκηνές και να σημειώσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, κάνοντας συγκεκριμένες αναφορές σε χωρία του κειμένου.
4. Η συμφιλωτική παρέμβαση του Ήφαιστου (στ. 573 κ.εξ.), ενώ είναι σοβαρή, δίνει στη σκηνή και έναν κωμικό τόνο. **α)** Να σημειώσετε τα σοβαρά και τα κωμικά στοιχεία του ρόλου του Ήφαιστου. **β)** Τι συμβουλεύει τη μητέρα του ο θεός της φωτιάς και ποια ιστορία της διηγείται; **γ)** Τέλος, να δείξετε πόσο αποτελεσματική ήταν η παρέμβασή του στην αλλαγή της ατμόσφαιρας.
5. Σε όλη την ενότητα είναι έντονος ο *ανθρωπομορφισμός* των θεών. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τη σκηνή, να σημειώσετε: **α)** ποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά (ιδιότητες, αντιδράσεις, συμπεριφορές, τρόπος ζωής κτλ.) παρατηρείτε στον κόσμο των θεών και **β)** ποια χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής τους ή ποιες ιδιότητες τους διαφοροποιούν από τους ανθρώπους; Να τεκμηριώσετε τις απαντήσεις σας με στοιχεία από το κείμενο.
6. Οι πληροφορίες του Παράλληλου κειμένου παρουσιάζουν μια άλλη εκδοχή του μύθου για τις σχέσεις Δία και Θέτιδας. Δικαιολογούν αυτές τη στάση του Δία απέναντι στη μητέρα του Αχιλλέα αλλά και την αντίδραση της Ήρας;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Σε ποια σημεία της ενότητας Α 54-306 οι ενέργειες και οι λόγοι τόσο του Αχιλλέα όσο και του Αγαμέμνονα έχουν θετικές συνέπειες για το σύνολο του στρατού και ανταποκρίνονται στους κανόνες αρμονικής και υγιούς συνύπαρξης ατόμου και κοινωνίας; Σε ποιες περιπτώσεις συμβαίνει το αντίθετο; Στη δεύτερη περίπτωση υπάρχουν στιγμές που κάθε ήρωας νιώθει την ανάγκη να δικαιολογήσει την αρνητική στάση του; Να επισημάνετε τα σχετικά χωρία.
2. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να ασχοληθείτε με τα εξής θέματα: **α)** Όταν οι θεοί εισβάλλουν στον ανθρώπινο χώρο, με ποιον τρόπο εμφανίζονται και πώς κάνουν αισθητή την παρουσία τους στους θνητούς; **β)** Από τη νεοελληνική ιστορία και παράδοση ή από άλλα διαβάσματά σας μπορείτε να θυμηθείτε περιπτώσεις εμφάνισης υπερφυσικών δυνάμεων (διάφορα καλά ή κακά πνεύματα στα παραμύθια) ή Αγίων, ιδιαίτερα σε στιγμές δύσκολες (π.χ. μάχες με επιδρομείς κτλ.) και να τις περιγράψετε; **γ)** Προσέξτε ιδιαίτερα τον τρόπο εμφάνισης της Θέτιδας («σαν ομίχλη» στ. 360): σκεφτείτε άλλα παρόμοια φαινόμενα (Δροσουλίτες στην Κρήτη, αντικατοπτρισμός στην έρημο κτλ.) και προσπαθήστε να τα εξηγήσετε με τις γνώσεις που έχετε από τη Φυσική. **δ)** Διαλέξτε μια σκηνή που σας εντυπωσίασε ή σας άρεσε από τον κόσμο των θεών και να την αποδώσετε με όποιον τρόπο καλλιτεχνικής έκφρασης προτιμάτε. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Μεταβολή, Ομοιότητα – Διαφορά, Πολιτισμός]

3. Αφού μελετήσετε το εικονογραφικό υλικό που πλαισιώνει τις ενότητες της Α ραψωδίας: α) Να επισημάνετε τις λεπτομέρειες του ομηρικού κειμένου που τονίζει ο κάθε καλλιτέχνης στο έργο του. β) Να διαλέξετε μία σκηνή της ίδιας ραψωδίας που σας εντυπωσίασε ιδιαίτερα και να την αποδώσετε με τον καλλιτεχνικό τρόπο που προτιμάτε (εικαστικό, λογοτεχνικό ή άλλο). γ) Μερικοί από σας φανταστείτε ότι είστε δημοσιογράφοι και καλύπτετε κάποια γεγονότα της Α ραψωδίας: πώς θα συντάσσατε το άρθρο της ανταπόκρισής σας και τι θα προβάλλατε περισσότερο; Όλοι να παρουσιάσετε την εργασία σας στην τάξη και να τη συζητήσετε με τους συμμαθητές σας. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός, Τέχνη, Επίδραση, Πληροφόρηση]

ραψωδία Β

Όνειρος. Διάπειρα. Κατάλογος νεῶν

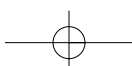
(Η επίσκεψη του Ονείρου – Η δοκιμασία του στρατού –
Ο κατάλογος των πλοίων)

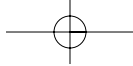
Περιληπτική αναδιήγηση

Το αίτημα της Θέτιδας δεν αφήνει τον Δία να κοιμηθεί. Σκέφτεται με ποιον τρόπο θα οδηγηθούν οι Αχαιοί στην ήττα, ώστε να ζητήσουν τη βοήθεια του Αχιλλέα. Κι αμέσως βάζει σε εφαρμογή τη βουλή (= απόφαση, σχέδιο) που του φάνηκε καλύτερη. Στέλνει στον Αγαμέμνονα τον ολέθριο Όνειρο με τη μορφή του Νέστορα και τον προτρέπει να επιτεθεί στους Τρώες, γιατί τάχα ήρθε η ώρα να τους νικήσει. Ο Ατρείδης, που δεν αντιλαμβάνεται την παγίδα, διηγείται το όνειρο στους άλλους αρχηγούς και τους ανακοινώνει την πρόθεσή του να εξαπολύσει γενική επίθεση. Όμως σκοπεύει, όταν συγκεντρωθούν οι στρατιώτες, να δοκιμάσει το ηθικό τους: θα τους προτείνει να σταματήσουν τον πόλεμο και να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

Πράγματι, στη συνέλευση του στρατού ο Αγαμέμνονας ανακοινώνει την απόφασή του να γυρίσουν στην πατρίδα, αφού πολεμούν εννιά ολόκληρα χρόνια χωρίς αποτέλεσμα. Οι Αχαιοί δεν περιμένουν να ακούσουν περισσότερα και ορμούν με αλαλαγμούς χαράς στα καράβια. Τότε ο Οδυσσέας, παρακινημένος από την Αθηνά, προσπαθεί να τους συγκρατήσει και τους πείθει να επιστρέψουν στη συνέλευση. Στη νέα συγκέντρωση ένας στρατιώτης, ο Θερσίτης, στρέφεται εναντίον του Αγαμέμνονα και υπονομεύει την πειθαρχία του στρατού. Ο βασιλιάς της Ιθάκης, όμως, του δίνει την κατάλληλη απάντηση, πρώτα με το λόγο και ύστερα χτυπώντας τον με το σκήπτρο, και σώζει και πάλι την κατάσταση. Ακολουθούν ενθαρρυντικοί λόγοι του Οδυσσέα, του Νέστορα και του Αγαμέμνονα· το ηθικό του στρατού αποκαθίσταται και όλοι ετοιμάζονται για τη μάχη.

Στη διάρκεια των ετοιμασιών, ο ποιητής επικαλείται τη βοήθεια των Μουσών για να παραθέσει το μακρύ κατάλογο των εμπολέμων. Πρώτα απαριθμεί τα πλοία, τους αρχηγούς, τις πόλεις και τους συμμάχους των Ελλήνων και μετά των Τρώων και των συμμάχων τους. Αυτοί οι «κατάλογοι» άρεσαν πολύ στους αρχαίους, γιατί εκτός από τις γεωγραφικές, ιστορικές, μυθολογικές και άλλου είδους πληροφορίες που περιείχαν, τους έδιναν και την ευκαιρία να υπε-

ρηφανευτούν για την πόλη τους, αν αναφερόταν το όνομά της σ' αυτούς. Ωστόσο, οι «κατάλογοι» των αντιπάλων στο σημείο αυτό του έπους έχουν μια επιπλέον λειτουργία: η απαρίθμηση των δυνάμεων Ελλήνων και Τρώων δίνει στον ακροατή την εντύπωση ότι ο πόλεμος μόλις αρχίζει. Κι όμως, βρισκόμαστε ήδη στο ένατο έτος του πολέμου!

ραψωδία Γ

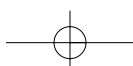
Όρκοι. Τειχοσκοπία. Άλεξάνδρου και Μενελάου μονομαχία
(Όρκοι – Θέα από τα τείχη – Μονομαχία Αλέξανδρου και Μενέλαου)

Περιληπτική αναδιήγηση

Έχοντας σχηματίσει με τη βοήθεια των «καταλόγων» την εικόνα των δυνάμεων των εμπολέμων, εύκολα μπορεί ο ακροατής να φανταστεί τους δύο στρατούς παραταγμένους σε θέση μάχης. Μπροστά στο τρωικό στράτευμα προβάλλει προκλητικός ο Αλέξανδρος (Πάρης) και ο Μενέλαος σπεύδει να τον αντιμετωπίσει. Εκείνος όμως τρέπεται φοβισμένος σε φυγή και ο Έκτορας τον κατηγορεί τόσο για τη δειλία του όσο και για την αρπαγή της Ελένης, που υπήρξε η αιτία όλων των συμφορών. Ο Αλέξανδρος, μετανιωμένος, προτείνει να μονομαχήσει με τον Μενέλαο. Ο νικητής, λέει, θα πάρει την Ελένη και τους κλεμμένους θησαυρούς της Σπάρτης και ο πόλεμος θα τελειώσει. Ο Μενέλαος δέχεται, ζητάει όμως η συμφωνία να διασφαλιστεί με όρκους που θα δώσει από την πλευρά των Τρώων ο ίδιος ο Πρίαμος.

Ενώ ετοιμάζεται η μονομαχία, η Ελένη, που υφαίνει στα διαμερίσματά της, προσκαλείται από την αγγελιαφόρο των θεών, την Ίριδα, να πάει στα τείχη. Εκείνη αφήνει το υφαντό της, που απεικόνιζε τον πόλεμο που γίνεται για χάρη της, και με τις θεραπεινίδες της εμφανίζεται στα τρωικά τείχη, μπροστά στους γέροντες της πόλης. Όλοι θαυμάζουν την ομορφιά της και ο Πρίαμος την καλεί κοντά του και της ζητάει πληροφορίες για τους αρχηγούς που βλέπει κάτω από τα τείχη. Ο ποιητής βρίσκει την ευκαιρία να μας παρουσιάσει τους ήρωες των Αχαιών. Στο μεταξύ φτάνει ο κήρυκας Ιδαίος και ειδοποιεί τον Πρίαμο να κατέβει στην πεδιάδα για τους όρκους.

Ο Πρίαμος σπεύδει στο πεδίο της μάχης, όπου τελούνται οι καθιερωμένες θυσίες και επικυρώνονται οι όρκοι. Πρώτος κληρώνεται να ρίξει το ακόντιό του ο Αλέξανδρος, αλλά ο Μενέλαος αποκρούει το χτύπημα και με μια επιδέξια κονταριά πληγώνει τον αντίπαλό του χωρίς, ωστόσο, να τον σκοτώσει. Και όταν ο Μενέλαος χτυπά με το ξίφος του το κράνος του Πάρη, πάλι ο τελευταίος γλιτώνει. Είναι πλέον ολοφάνερο ότι νικητής θα είναι ο βασιλιάς της Σπάρτης, αλλά την κρίσιμη στιγμή η Αφροδίτη, προστάτισσα του Πάρη, τυλίγει τον ευνοούμενό της με ένα σύννεφο και τον μεταφέρει στο θάλαμο της Ελένης, την οποία επίσης έχει οδηγήσει εκεί με απειλές. Στο πεδίο της μάχης ο Αγαμέμνονας ανακηρύσσει τον αδελφό του νικητή και απαιτεί να τηρηθεί η συμφωνία.

Εικόνα 11. Μονομαχία Μενέλαου και Πάρη (Αλέξανδρου).

Ο Μενέλαος καταδιώκει με γυμνό ξίφος τον Πάρη, που φεύγει κοιτάζοντας πίσω. Ερυθρόμορφη κύλικα, γύρω στο 485 π.Χ. Παρίσι, Μουσείο Λούβρου (αντίγραφο).

ραψωδία Γ 121-244

Η τειχοσκοπία

- Γνωριμία με την Ελένη, την πρωταρχική αιτία του πολέμου
- Η Ελένη και ο Πριάμος πάνω στα τρωικά τείχη
- Ας δούμε το πεδίο της μάχης ψηλά από τα τείχη της Τροίας

Οι γέροντες δαυμάζουν την Ελένη

«οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα ἔοικεν·
ἀλλὰ καὶ ὧς τοίη περ' εὐοῦσ' ἐν νηυσὶ νεέσθω,
μηδ' ἡμῖν τεκέεσσι τ' ὀπίσσω πῆμα λίποιτο.»

(Γ 156-160)

Η Ελένη ειδοποιείται και
σπεύδει στα τείχη

Μηνύτρα στην λευκόχερην Ελένην ἦλθ' ἡ Ἴρις
και ομοιώθη με την αδελφήν του ανδρός της Λαοδίκην,
που ἔχε τον Ελικάωνα Αντηνορίδην ἄνδρα
απ' ὅλες ωραιότερη τες κόρες του Πριάμου.
Την ἦβρεν οπού ὕφαινε διπλό μεγάλο υφάδι
πορφύριο κι ἐπάνω του κεντούσε τους πολέμους
των χαλκοφόρων Αχαιῶν, των ἱποδάμων Τρώων

121

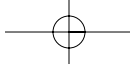
125

στ. 121 ἡ Ἴρις: ἡ ἀγγελιαφόρος των θεῶν.

στ. 125-128 ὅπου ὕφαινε: ἐνῶ προετοιμάζεται ἡ μονομαχία, ἡ Ελένη υφάει. Ἡ υφαντική εἶναι εἰκαστική τέχνη και ἀποτελοῦσε μέρος των ἀσχολιών των γυναικῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξης. Ἡ περιγραφή ἐνός ἔργου των εἰκαστικῶν τεχνῶν (πραγματικῆς ἢ φανταστικῆς) εἶναι γνωστή με τον ὄρο «ἐκφραση». Φανταστικῆ «ἐκφραση» εἶναι, π.χ., ἡ περιγραφή τῆς περόνης του Οδυσσεά στην *Οδύσσεια* (τ 243-247).

στ. 126 κι ἐπάνω του κεντούσε: τα σχέδια συνυφαίνονταν και δεν τα κεντούσαν ἐκ των υστέρων πάνω στο υφαντό.

στ. 127 Οι δύο ἀντίπαλοι τοποθετοῦνται στον ἴδιο στίχο με ἐπιθετικούς προσδιορισμούς που ἀποδίδουν τῆ δύναμή τους: οἱ Αχαιοὶ εἶχαν χάλκινους θώρακες, ἐνῶ οἱ Τρῶες ἦταν ονομαστοὶ για το ἐξημέρωμα των ἀλόγων. Ἡ Τρωάδα

που εξ' αφορμής της απαρχής εκείνοι επολεμούσαν.
 Εστάθηκ' η γοργόποδη θεά εμπρός της κι είπε:
 «Έλα, γλυκιά μου, πράγματα να ιδείς και να θαυμάσεις 130
 των χαλκοφόρων Αχαιών, των ιπποδάμων Τρώων,
 αυτοί που τον πολύθρηνον αγώνα του πολέμου
 ν' αρχίσουν ήσαν πρόθυμοι, τώρα ησυχάζουν όλοι·
 έπαυσ' ο πόλεμος και αυτού γυρμένοι στες ασπίδες
 κάθονται κι έστησαν ορθά σιμά τους τα κοντάρια, 135
 κι ο ψυχερός Μενέλαος κι ο Πάρις εκεί κάτω
 με τα μακριά κοντάρια τους για σε θα πολεμήσουν·
 και ο νικητής ομόκλινην θα σ' έχει αγαπημένην».
 Είπε η θεά και τρυφερήν της βάζει επιθυμίαν
 του πρώτου ανδρός, της χώρας της και των γλυκών γονέων. 140
 Κι ευθύς από τον θάλαμον μ' ένα λευκό μαγνάδι
 η Ελένη εχύθη και θεομά τα δάκρυα της κυλούσαν.
 Και δύο της θεράπαινες, η κόρη του Πιπθέως
 Αίθρα και η μεγαλόφθαλμη Κλυμένη ακολουθούσαν.
 Και των Σκαιών Πυλών ευθύς τον πύργον ανεβήκαν. 145
 Και ο Πριάμος, ο Πάνθοος, ο Λάμπος, ο Θυμοίτης,
 ο Ικετάων, βλάστημα του Άρη, και ο Κλυτίος,
 και δύο φρονιμότατοι Αντήνωρ και Ουκαλέγων,
 όλοι των Τρώων αρχηγοί και σύμβουλοι εκαθόνταν
 στον πύργον των Σκαιών Πυλών, που γέροντες ως ήσαν 150
 είχαν αφήσει τ' άρματα, αλλ' ήσαν δημηγόροι
 εξαίρετοι και ομοιάζαν τους τσίτσικες που χύνουν
 από το πυκνό φύλλωμα την ιλαρή λαλιά τους.
 Κι άμ' είδαν ως εσίμωνε στον πύργον την Ελένην,
 συνομιλούσαν σιγανά με λόγια πτερωμένα: 155

ονομαζόταν «εΰπιπη», επειδή είχε ωραία άλογα. Το επίθετο *ιππόδαμος* (: δαμάζω τους ίππους) χαρακτηρίζει περιοχές, λαούς ή μεμονωμένους ήρωες (π.χ. τον Διομήδη, *E* 849).

στ. 131 Η επανάληψη του στ. 127 υπογραμμίζει την απόλυτη αντιστοιχία της πραγματικότητας με το υφαντό της Ελένης.

στ. 136 ψυχερός: γενναίος.

στ. 140 γονέων: ο Τυνδάρεως και η Λήδα, που πρέπει να ζούσαν ακόμη. Βέβαια, σύμφωνα με το μύθο, πατέρας της Ελένης ήταν ο Δίας, όπως δηλώνεται ρητά παρακάτω (*I* 199 και 426).

στ. 141-142 Κι ευθύς... μαγνάδι... εχύθη: η Ελένη, αφού καλύπτει το κεφάλι της με ένα λεπτό λινό κάλυμμα, βγαίνει βιαστικά από το δωμάτιό της.

στ. 143 θεράπαινες: υπηρέτριες. Στα ομηρικά έπη μια γυναίκα αριστοκρατικής γενιάς συνοδευόταν συνήθως από (δύο) υπηρέτριες, όταν συναντούσε άντρες: θυμηθείτε την πρώτη εμφάνιση της Πηνελόπης στην *Οδύσσεια* (*a* 368 κ.εξ., πρβ. *X* 449).

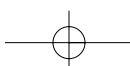
στ. 145 των Σκαιών Πυλών τον πύργον: στο οχυρό οικοδόμημα που βρισκόταν ακριβώς πάνω από τις Σκαιές Πύλες. Οι πύλες αυτές, που ταυτίζονταν ίσως με τις Δαρδάνιες πύλες (*E* 789), βρίσκονταν στο βόρειο ή βορειοδυτικό τμήμα των τειχών και αποτελούσαν την κύρια έξοδο των Τρώων προς το πεδίο της μάχης.

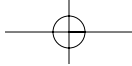
στ. 146-148 Πάνθοος, Λάμπος, Θυμοίτης, Ικετάων, Κλυτίος, Αντήνωρ και Ουκαλέγων: συνομήλικοι του Πριάμου σύμβουλοι των Τρώων (στ. 149). Ειδικότερα οι Λάμπος, Ικετάων και Κλυτίος ήταν οι τρεις από τους τέσσερις αδελφούς του Πριάμου· ο τέταρτος ήταν ο Τιθωνός, σύζυγος της Αυγής (*Οδύσσεια*, *e* 1).

στ. 151 δημηγόροι: οι γέροντες, λόγω της ηλικίας τους, δε συμμετείχαν πλέον σε μάχες, αλλά ήταν δεινοί ομιλητές στις συνελεύσεις.

στ. 152-153 ομοιάζαν τους τσίτσικες: η παρομοίωση με τα τζίτζικια που «τερετίζουν γλυκά» πάνω στα δέντρα δηλώνει τις ατελείωτες συζητήσεις των γερόντων.

στ. 155 Μόλις αντιλαμβάνονται την παρουσία της Ελένης, οι γέροντες χαμηλώνουν τον τόνο της φωνής τους και ψιθυρίζουν μεταξύ τους τα σχόλιά τους γι' αυτήν.

- «Κρίμα δεν έχουν οι Αχαιοί, δεν έχουν κρίμα οι Τρώες
 χάριν ομοίας γυναικός τόσον καιρόν να πάσχουν·
 τώντι ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της
 αλλά και ως είναι ασύγκριτη καλύτερα να φύγει
 παρά να μείνει συμφορά σ' εμάς και στα παιδιά μας». 160
- Ο Πρίαμος ζητάει πληροφορίες** Και ο Πρίαμος εκάλεσε σιμά του την Ελένην:
 «Προχώρησε, παιδί μου, εδώ κοντά μου να καθίσεις
 τον πρώτον άνδρα σου να ιδείς, τους συγγενείς και φίλους·
 συ δεν μου πταίεις, οι θεοί μου πταίνουν, οπού εκείνοι
 μ' έριξαν στον πολύθρηνον των Αχαιών αγώνα· 165
 κι εκείνον τον θεόρατον να μου ονομάσεις άνδρα
 που ανάμεσα των Αχαιών τόσο λαμπρά φαντάζει.
 Αλήθεια, στο ανάστημα τον υπερβαίνουν κι άλλοι,
 αλλ' άνδρα ως αυτόν καλόν και σεβαστόν δεν είδα
 εις την ζωήν μου· φαίνεται τώντι βασιλέας». 170
- Και προς αυτόν απάντησεν η Ελένη γυνή θεία:
 «Σέβας και φόβον, ω γλυκέ, σου έχω, πεθερέ μου·
 κάλλιο να είχα σκοτωθεί, παρά να φύγ', οϊμένα,
 με τον υιόν σου, αφήνοντας τον θάλαμον, τους φίλους,
 τες τρουφερές ομήλικες, την μόνην θυγατέρα· 175
 αλλ' έζησα· να φθειρεται στα κλάυματα η ζωή μου.
 Αλλά σ' αυτό που μ' ερωτάς εγώ θα σου απαντήσω.
- Αγαμέμνονας** Εκείνος είναι ο κραταιός Ατρείδης Αγαμέμνων,
 συνάμα βασιλιάς καλός και ανδρείος πολεμάρχος
 και ανδράδελφον, έναν καιρόν, εγώ τον είχα η σκύλα!» 180
- Και ο γέρος τον εθαύμασε και είπε: «Ευτυχισμένε
 Ατρείδη, θεαγάπητε, καλόμοιρε, τώντι
 σου πρέπει τόσων Αχαιών εσύ να βασιλεύεις·
 και στις Φρυγίας μια φορά τ' αμπελοφόρα μέρη
 επήγα κι είδα πληθυσμόν Φρυγών των ιππομάχων, 185
 που τότε εστρατοπέδευσαν στες όχθες του Σαγγάρου,
 του θείου Μύγδονος λαοί συνάμα και του Οτρέως,
 ότι βοηθός τους έφθασα κι εγώ να πολεμήσω,
 όταν αυτοί τες ίσανδρες κτυπούσαν Αμαζόνες·

στ. 156 κρίμα: φταιξιμο, κατηγορία, μομφή.

στ. 158 ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της: η παροιμιώδης ομορφιά της Ελένης εξαιρείται λίγο πριν μονομα-
 χήσουν γι' αυτήν ο Μενέλαος με τον Πάρη. Γιατί;

στ. 169 άνδρα καλόν: άντρα ωραίο.

στ. 172 σέβας και φόβον: το δεύτερο ουσιαστικό ενισχύει τη σημασία του πρώτου, επιτείνει δηλαδή την έννοια του
 σεβασμού, χωρίς να δηλώνει τίποτα φοβερό.

στ. 174 αφήνοντας τον θάλαμον: (κατά λέξη) εγκαταλείποντας το συζυγικό κοιτώνα· εννοεί, βέβαια, την εγκατάλειψη
 του συζύγου της.

στ. 180 ανδράδελφος: αδελφός του συζύγου, κουνιάδος.

η σκύλα: «σκυλοπρόσωπο» αποκάλεσε υβριστικά ο Αχιλλέας τον Αγαμέμνονα (Α 161, πρβ. Α 226). Ίσως ο χαρα-
 κτηρισμός δεν ήταν τόσο βαρύς για τους αρχαίους Έλληνες όταν αφορούσε γυναίκα.

στ. 184 κ.ε.ξ. στης Φρυγίας... Φρυγών των ιππομάχων: οι Φρύγες ζούσαν γύρω από τον ποταμό Σαγγάριο και, όπως
 φαίνεται από αυτή την παρέμβαση (πρβ. Β 861 και Π 716-719), ήταν σύμμαχοι των Τρώων και ικανότατοι ιππείς.

